

OŚRODEK
ROZWOJU
EDUKACJI

Katarzyna Stefania Panimasz

Przeszłość dla przyszłości

Program nauczania przedmiotu
Historia i Społeczeństwo.
Dziedzictwo epok

Spis treści

I. Ogólna charakterystyka programu	3
II. Cele kształcenia – wymagania ogólne	4
III. Treści nauczania – wymagania szczegółowe	6
IV. Wartości, postawy, kultura i świadomość historyczna	24
V. Treści programowe i warunki realizacji programu.....	26
A. Treści kształcenia i planowane osiągnięcia uczniów	27
B. Sposoby osiągania celów kształcenia i wychowania.	93
C. Metody i formy pracy	94
VI. Zasoby	107
VII. Propozycje kryteriów oceny i metod sprawdzania osiągnięć ucznia	112

I. Ogólna charakterystyka programu

Nowa podstawa programowa wprowadzona na mocy rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 grudnia 2008 r. (Dz. U. z 2009 r. Nr 4, poz. 17) zaleciła na poziomie szkół ponadgimnazjalnych kończących się egzaminem maturalnym nowe podejście do historii i wiedzy o społeczeństwie. Na uczniów, którzy zdecydują się wybrać przedmioty ścisłe i przyrodnicze jako rozszerzone, nałożyła obowiązek realizacji przedmiotu *historia i społeczeństwo. Dziedzictwo epok*. Jego celem jest uzupełnienie kształcenia w zakresie edukacji ogólnej, poszerzanie zainteresowań uczniów oraz stworzenie im warunków zapewniających harmonijny i wszechstronny rozwój. Mimo, iż jest to przedmiot uzupełniający, uczniowie są zobowiązani traktować jego zaliczenie jako niezbędne do uzyskania promocji.

Prezentowany poniżej program został dostosowany do potrzeb i możliwości uczniów, jest zgodny z obowiązującą nową podstawą programową oraz z rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z 8 czerwca 2009 r. w sprawie dopuszczania do użytku w szkole programów wychowania i programów nauczania oraz dopuszczania do użytku szkolnego podręczników (Dz. U. z 2009 r. Nr 89, poz. 730). Konstrukcja programu poprzez realizację wątków epokowych i problemowych wykorzystuje możliwość połączenia tradycyjnego nauczania chronologicznego z nauczaniem problemowym, wykorzystującym wiedzę i umiejętności zdobyte przez ucznia we wcześniejszych etapach edukacyjnych.

Ideą, wokół której został skonstruowany program, jest budowanie przyszłości na fundamencie tradycji historycznej i kultury narodowej oraz dorobku cywilizacyjnego Europy i świata. Oddaje to charakter poznawczy i wychowawczy przedmiotu *historia i społeczeństwo* oraz pozwala na kształtowanie postaw obywatelskich, w tym szacunku dla dziedzictwa przeszłości i gotowości do kontynuowania chlubnej tradycji przodków. Interdyscyplinarność przedmiotu zakłada integrację wiedzy historycznej z elementami wiedzy o społeczeństwie i wiedzy o kulturze. Oznacza to, że absolwent szkoły ponadgimnazjalnej powinien być aktywnym uczestnikiem życia społecznego i politycznego, a jednocześnie świadomym swej tożsamości historycznej, narodowej i kulturowej obywatelem, gotowym do podjęcia dziedzictwa przeszłości w przyszłości.

II. Cele kształcenia – wymagania ogólne

Podstawa programowa bardzo wąsko określa cele kształcenia ograniczając się do *pokazania uczniom zainteresowanym naukami matematycznymi i przyrodznawstwem, że wiedza humanistyczna może stanowić klucz do rozumienia świata współczesnego i pomaga w autoidentyfikacji w świecie¹*. Z punktu widzenia praktycznego nauczyciele tego interdyscyplinarnego, w myśl założeń podstawy programowej, przedmiotu powinni odwołać się do wymagań ogólnych wskazanych dla innych przedmiotów decydujących o owej interdyscyplinarności. Ponieważ dobór treści nauczania preferuje wiedzę i umiejętności charakterystyczne dla historii, to właśnie nauczyciele tego przedmiotu będą w praktyce szkolnej najczęstszymi realizatorami podstawy programowej *historii i społeczeństwa*. Stąd też wymagania ogólne, określone w podstawie programowej dla historii, można wskazać jako wiodące i ułatwiające realizację wymagań szczegółowych przedmiotu *historia i społeczeństwo*. Przedstawiają się one następująco:

I. Chronologia historyczna.

Uczeń porządkuje i synchronizuje wydarzenia z historii powszechnej oraz dziejów ojczystych; dostrzega zmienność i dynamikę wydarzeń w dziejach, a także ciągłość procesów historycznych.

II. Analiza i interpretacja historyczna.

Uczeń analizuje wydarzenia, zjawiska i procesy historyczne w kontekście epoki i dostrzega zależności pomiędzy różnymi dziedzinami życia społecznego; rozpoznaje rodzaje źródeł; ocenia przydatność źródła do wyjaśnienia problemu historycznego; dostrzega wielość perspektyw badawczych oraz wielorakie interpretacje historii i ich przyczyny.

¹ Podstawa programowa z komentarzami, Tom 4, Edukacja historyczna i obywatelska w szkole podstawowej, gimnazjum i liceum: historia i społeczeństwo, historia, wiedza o społeczeństwie, podstawy przedsiębiorczości, ekonomia w praktyce, wychowanie do życia w rodzinie, etyka, filozofia, MEN, Warszawa 2009, s. 60.

III. Tworzenie narracji historycznej.

Uczeń tworzy narrację historyczną w ujęciu przekrojowym lub problemowym; dostrzega problem i buduje argumentację, uwzględniając różne aspekty procesu historycznego; dokonuje selekcji i hierarchizacji oraz integruje pozyskane informacje z różnych źródeł wiedzy.²

Z tak sformułowanymi umiejętnościami uczniowie będą mieli do czynienia już przy realizacji celów kształcenia z historii na poziomie podstawowym, co spowoduje, że nie powinni mieć trudności w ich doskonaleniu przy realizacji założeń podstawy programowej *historii i społeczeństwa*.

² Ibidem, s. 43.

III. Treści nauczania – wymagania szczegółowe

Określenie celu ogólnego nauczania *historii i społeczeństwa* w sposób jednoznacznie wskazujący na poszukiwanie źródeł współczesności w przeszłości oraz umożliwiający uczniom autoidentyfikację we współczesnym świecie ma swoje konsekwencje w doborze treści nauczania. Podstawa programowa zakłada realizację wątków tematycznych lub epokowych, omawiających wybrane aspekty światowego, europejskiego i narodowego dziedzictwa kulturowego. Twórcy podstawy programowej zaproponowali dziewięć wątków tematycznych i pięć epokowych, spośród których nauczyciel powinien zrealizować co najmniej cztery. W praktyce oznacza to dla nauczyciela szerokie spektrum wyboru: możliwość wyboru wyłącznie wątków tematycznych lub łączenia wątków tematycznych z epokowymi. Niemożliwe jest realizowanie wyłącznie wątków epokowych ze względu na konieczność obowiązkowej realizacji wątku tematycznego *Ojczysty Panteon i ojczyste spory*. Podział treści nauczania na wątki epokowe i tematyczne odstawa programowa przedstawia następująco:

DZIEDZICTWO EPOK

Epoka Tematy zajęć	Starożyt- ność	Średnio- wiecze	Nowożyt- ność	XIX w.	XX w.
1. Europa i świat	A1	B1	C1	D1	E1
2. Język, komunikacja i media	A2	B2	C2	D2	E2
3. Kobieta i mężczyzna, rodzina	A3	B3	C3	D3	E3
4. Nauka	A4	B4	C4	D4	E4
5. Swojskość i obcość	A5	B5	C5	D5	E5
6. Gospodarka	A6	B6	C6	D6	E6
7. Rządzący i rządzi	A7	B7	C7	D7	E7
8. Wojna i wojskowość	A8	B8	C8	D8	E8
9. Ojczysty Panteon i ojczyste spory	A9	B9	C9	D9	E9

Uporządkowanie wymagań szczegółowych pod kątem wątków tematycznych i epokowych pozwoli nauczycielowi na bardziej przemyślany wybór, który powinien odpowiadać nie tylko własnym zainteresowaniom, ale także powinien być skonsultowany z uczniami, do których jest skierowany. Ważny jest także społeczny odbiór wyboru wątków, czyli przedyskutowanie tego zagadnienia z przedstawicielami rodziców tak, by stanowiło odpowiedź na jasno sprecyzowane oczekiwania społeczności lokalnej. Analizę treści nauczania z uwzględnieniem poszczególnych wątków przedstawiono poniżej.

I. Wątek tematyczny – obowiązkowy.

Epoka	Problem	9. Ojczysty Panteon i ojczyste spory.
		Uczeń:
Starożytność		A.9.1. charakteryzuje, na wybranych przykładach, antyczne wzory bohaterstwa, żołnierza i obrońcy ojczyzny oraz ich recepcję w polskiej myśli politycznej, tradycji literackiej oraz edukacyjnej późniejszych epok;
		A.9.2. charakteryzuje antyczny wzorzec obywatela oraz jego recepcję w polskiej myśli i praktyce politycznej późniejszych epok;
Średniowiecze		B.9.1. charakteryzuje, na wybranych przykładach, koncepcje polityczne władców z dynastii piastowskiej;
		B.9.2. charakteryzuje oraz ocenia, na wybranych przykładach, rolę ludzi Kościoła w budowie państwa polskiego;
Nowożytność		C.9.1 charakteryzuje, na wybranych przykładach, postawy obywateli wobec wyzwań epoki (XVI–XVIII w.);
		C.9.2. charakteryzuje spory o przyczyny upadku I Rzeczypospolitej;
XIX w.		D.9.1 charakteryzuje i ocenia polityczne koncepcje nurtu insurekcyjnego oraz nurtu realizmu politycznego;
		D.9.2. charakteryzuje spory o ocenę dziewiętnastowiecznych powstań narodowych;
XX w.		E.9.1. charakteryzuje spory o kształt Polski w XX w., uwzględniając cezury 1918 r., 1944–1945, 1989 r., oraz prezentuje sylwetki

	czołowych uczestników tych wydarzeń;
	E.9.2. charakteryzuje postawy społeczne wobec totalitarnej władzy, uwzględniając różnorodne formy oporu, oraz koncepcje współpracy lub przystosowania.

II. Wątki tematyczne – do wyboru.

Problem Epoka	1. Europa i świat
	Uczeń:
Starożytność	A.1.1. opisuje zasięg i konsekwencje ekspansji rzymskiej; wyjaśnia pojęcie romanizacji, odwołując się do wybranych przykładów;
	A.1.2. charakteryzuje basen Morza Śródziemnego jako obszar intensywnego przenikania się kultur w starożytności;
Średniowiecze	B.1.1. charakteryzuje wpływ cywilizacyjnego kręgu islamskiego na Europę w średniowieczu, w dziedzinie polityki, sztuki, filozofii;
	B.1.2. charakteryzuje przykłady zgodnego i wrogiego współżycia chrześcijan, Żydów i muzułmanów w wybranym regionie średniowiecznej Europy;
Nowożytność	C.1.1. wyjaśnia przyczyny, które spowodowały i umożliwiły ekspansję zamorską Europy u schyłku średniowiecza i w epoce nowożytnej;
	C.1.2. charakteryzuje postaci wybranych wielkich podróżników późnego średniowiecza i nowożytności;
XIX w.	D.1.1. opisuje politykę Europy wobec Chin, Indii i Japonii w XIX w.; ocenia znaczenie odkrycia kultur Chin, Indii i Japonii dla cywilizacji europejskiej;
	D.1.2. przedstawia spory o ocenę roli kolonializmu europejskiego dla Europy i terytoriów kolonizowanych;
XX w.	E.1.1. charakteryzuje kontakty i stosunki Stanów Zjednoczonych i Europy w XX w., z uwzględnieniem polityki, gospodarki i kultury;
	E.1.2. charakteryzuje stanowiska w sporze o liberalizację światowego handlu i jej konsekwencje.

Epoka \ Problem	2. Język, komunikacja i media.
	Uczeń:
Starożytność	A.2.1. ocenia rolę języka greckiego i łacińskiego dla rozwoju kultury w strefie śródziemnomorskiej i wyjaśnia znaczenie tej wspólnoty językowej dla kultury europejskiej;
	A.2.2. opisuje przykładowe zapożyczenia z języka greckiego i łacińskiego w języku polskim; wyjaśnia znaczenie napisów łacińskich często powtarzających się w kościołach i na cmentarzach, z uwzględnieniem zabytków regionu;
Średniowiecze	B.2.1. charakteryzuje grupy językowe w Europie i proces ich powstawania;
	B.2.2. charakteryzuje przekaz ideowy i ikonograficzny katedry gotyckiej; analizuje, na wybranych przykładach, średniowieczne formy przekazu zwane „biblią dla ubogich”;
Nowożytność	C.2.1. charakteryzuje kulturowe i społeczne konsekwencje upowszechnienia druku w epoce nowożytnej;
	C.2.2. opisuje instytucje i media kształtujące opinię publiczną w dobie oświecenia;
XIX w.	D.2.1. charakteryzuje kulturę masową społeczeństwa XIX-wiecznego;
	D.2.2. charakteryzuje nowe formy przekazu informacji w społeczeństwie XIX-wiecznym, ze szczególnym uwzględnieniem prasy i reklamy oraz fotografii;
XX w.	E.2.1. analizuje obieg informacji w społeczeństwie XX-wiecznym; charakteryzuje znaczenie nowych form w komunikacji społecznej, z uwzględnieniem radia, telewizji, filmu i Internetu; analizuje, w jaki sposób dostępne człowiekowi formy przekazu wpływają na treść przekazu;
	E.2.2. analizuje przykłady manipulacji językowych w propagandzie politycznej i reklamie.

Epoka \ Problem	3. Kobieta i mężczyzna, rodzina.
	Uczeń:
Starożytność	A.3.1. analizuje, na wybranych przykładach, obrazy miłości, rolę kobiety i mężczyzny oraz model rodziny w Biblii;
	A.3.2. analizuje, na wybranych przykładach, obrazy miłości, rolę kobiety i mężczyzny oraz model rodziny w kulturze starożytnej Grecji i Rzymu;
Średniowiecze	B.3.1. wyjaśnia wpływ kultury arabskiej i prowansalskiej na europejski model miłości dworskiej w średniowieczu i ocenia trwałość tego modelu;
	B.3.2. opisuje i porównuje miejsce dziecka w życiu społecznym w średniowieczu, w epoce nowożytnej oraz w XIX i w XX w.;
Nowożytność	C.3.1. charakteryzuje polską obyczajowość w epoce nowożytnej; analizuje na przykładach ikonograficznych, pamiątkarskich i epistolograficznych sarmackie wzorce zachowań i ocenia trwałość tych wzorców;
	C.3.2. analizuje model kształcenia polskiego szlachcica w epoce nowożytnej;
XIX w.	D.3.1. opisuje, na wybranych przykładach, wzory miłości romantycznej i analizuje trwałość tego wzorca kulturowego;
	D.3.2. wyjaśnia przemiany życia społecznego sprzyjające emancypacji kobiet i przejawy tego procesu;
XX w.	E.3.1. analizuje, na wybranych przykładach, przemiany obyczajowe w świecie zachodnim w XX w., z uwzględnieniem „rewolucji obyczajowej” lat 60.;
	E.3.2. analizuje zmiany modelu rodziny w XX w., z uwzględnieniem przemian zaistniałych w życiu społeczeństwa polskiego.

Problem Epoka	4. Nauka.
	Uczeń:
Starożytność	A.4.1. charakteryzuje dorobek nauki greckiej w zakresie filozofii, geometrii, fizyki, astronomii i medycyny;
	A.4.2. wyjaśnia antyczne korzenie współczesnych dyscyplin naukowych;
Średniowiecze	B.4.1. opisuje genezę uniwersytetu i jego organizację;
	B.4.2. wyjaśnia przyczyny trwałości idei uniwersyteckiej;
Nowożytność	C.4.1. opisuje funkcjonowanie nowożytnej republiki uczonych (republiques des lettres); charakteryzuje instytucje nowożytnej nauki (akademia, encyklopedia);
	C.4.2. ocenia dziedzictwo oświeceniowego racjonalizmu w świecie współczesnym;
XIX w.	D.4.1. charakteryzuje XIX-wieczną fascynację „postępem”;
	D.4.2. charakteryzuje konsekwencje darwinizmu i teorii psychoanalizy w naukach społecznych i refleksji etycznej w XIX i XX w.;
XX w.	E.4.1. analizuje wybrane interpretacje socjologiczne odnoszące się do przemian życia społecznego w XX w.;
	E.4.2. przedstawia współczesne spory etyczne wokół uprawnień i granic poznawczych nauki.

Problem Epoka	5. Swojskość i obcość.
	Uczeń:
Starożytność	A.5.1. opisuje greckie i rzymskie pojęcia barbarzyńcy; charakteryzuje, na wybranych przykładach, kontakty Greków i Rzymian z ludami uważanymi przez nich za barbarzyńców;
	A.5.2. wyjaśnia na przykładach starożytnych Greków i Rzymian fenomen uznawania własnej kultury za kulturę prawdziwie ludzką;
Średniowiecze	B.5.1. wyjaśnia genezę i konsekwencje antyjudazmu w średniowiecznej Europie;

	B.5.2. analizuje, na wybranych przykładach, postrzeganie swojskości i obcości w okresie krucjat;
Nowożytność	C.5.1. charakteryzuje i ocenia postawy Europejczyków wobec mieszkańców zdobywanych i odkrywanych ziem w epoce nowożytnej;
	C.5.2. wyjaśnia różnice między oświeceniową koncepcją tolerancji a współczesnym rozumieniem tego pojęcia;
XIX w.	D.5.1. charakteryzuje obecność mitu „szlachetnego dzikusa” w literaturze epoki, opisuje europejskie wyobrażenia o mieszkańcach innych kontynentów zawarte w literaturze przygodowej;
	D.5.2. charakteryzuje i ocenia idee nacjonalizmu i rasizmu w XIX w.;
XX w.	E.5.1. analizuje wielokulturowość społeczeństwa II Rzeczypospolitej;
	E.5.2. analizuje, na wybranych przykładach, współczesne społeczeństwa wielokulturowe.

Problem Epoka	6. Gospodarka.
	Uczeń:
Starożytność	A.6.1. opisuje formy wymiany handlowej w świecie starożytnym;
	A.6.2. opisuje początki pieniądza i wyjaśnia konsekwencje pojawienia się pieniądza w obrocie handlowym;
Średniowiecze	B.6.2. wyjaśnia stosunek Kościoła do bogactwa i bogacenia się w średniowieczu;
	B.6.1. opisuje różne formy kredytowania przedsięwzięć handlowych (i innych) w starożytności, średniowieczu i nowożytności; wyjaśnia niezbędność kredytu dla funkcjonowania gospodarki rynkowej;
Nowożytność	C.6.1. opisuje instytucje ważne dla rozwoju gospodarki kapitalistycznej (np. bank, giełdę, weksel); charakteryzuje ponadregionalne więzi gospodarcze w epoce nowożytnej;
	C.6.2. wyjaśnia genezę gospodarki kapitalistycznej w Europie i ocenia rolę, jaką odegrał kapitalizm w zapewnieniu Europie pierwszeństwa w nowożytnym świecie;

XIX w.	D.6.1. charakteryzuje gospodarkę kapitalistyczną w XIX w.; opisuje miasto przemysłowe; wyjaśnia znaczenie kwestii robotniczej;
	D.6.2. charakteryzuje poglądy entuzjastów kapitalizmu oraz przedstawia krytyczne opinie na temat gospodarki kapitalistycznej w XIX w.; wyjaśnia główne założenia marksowskiej teorii ekonomicznej;
XX w.	E.6.1. charakteryzuje gospodarkę realnego socjalizmu i jej konsekwencje;
	E.6.2. wyjaśnia, czym jest państwo opiekuńcze, i opisuje jego genezę; opisuje kilka odmiennych przykładów współczesnych państw opiekuńczych; przedstawia argumenty w sporze o efektywność i sprawiedliwość państwa opiekuńczego.

Problem Epoka	7. Rządzący i rządzeni.
	Uczeń:
Starożytność	A.7.1. wyjaśnia pojęcie obywatel i obywatelstwo w polis ateńskiej i w republikańskim Rzymie;
	A.7.2. wyjaśnia recepcję antycznego pojęcia obywatel w późniejszych epokach, z uwzględnieniem Rzeczypospolitej przedrozbiorowej;
Średniowiecze	B.7.1. charakteryzuje zakres władzy cesarza, papieża i króla oraz ich wzajemne relacje w średniowieczu; opisuje zakres władzy samorządu miejskiego w średniowiecznym mieście;
	B.7.2. analizuje relikty świata feudalnego w późniejszych epokach;
Nowożytność	C.7.1. analizuje funkcjonowanie staropolskiego parlamentaryzmu na tle porównawczym;
	C.7.2. analizuje i ocenia zjawisko oligarchizacji życia politycznego i rozwoju klienteli jako nieformalnego systemu władzy w I Rzeczypospolitej;
XIX w.	D.7.1. analizuje, na wybranych przykładach, zjawisko rewolucji społeczno-politycznej i jego ideowe korzenie;

	D.7.2. analizuje, na wybranych przykładach, ruch anarchistyczny;
XX w.	E.7.1. analizuje, na wybranych przykładach, działalność opozycji politycznej w PRL;
	E.7.2. objaśnia pojęcie antyutopii, odwołując się do prac Orwella i Huxleya.

Problem Epoka	8. Wojna i wojskowość.
	Uczeń:
Starożytność	A.8.1. charakteryzuje, na wybranych przykładach, strategię Aleksandra Wielkiego i Juliusza Cezara;
	A.8.2. charakteryzuje organizację i technikę wojenną armii rzymskiej;
Średniowiecze	B.8.1. charakteryzuje etos rycerski;
	B.8.2. wyjaśnia, na wybranych przykładach, koncepcję wojny sprawiedliwej i niesprawiedliwej w średniowieczu;
Nowożytność	C.8.1. analizuje przyczyny i następstwa wojen religijnych w nowożytnej Europie;
	C.8.2. charakteryzuje wybrane sylwetki wodzów i ich strategię z okresu Rzeczypospolitej przedrozbiorowej;
XIX w.	D.8.1. charakteryzuje, na wybranych przykładach, strategię Napoleona I; analizuje czarną i białą legendę napoleońską; wyjaśnia różnice w ocenie Napoleona I w Polsce i w innych państwach europejskich;
	D.8.2. charakteryzuje i porównuje trzy koncepcje stworzenia ładu światowego: Pax Romana, Pax Britannica i Pax Americana;
XX w.	E.8.1. analizuje wybrane przepisy prawa międzynarodowego o wojnie;
	E.8.2. charakteryzuje ruch pacyfistyczny; charakteryzuje wizję globalnej zagłady obecnej w literaturze i filmach science-fiction.

III. Wątki epokowe – do wyboru.

Problem \ Epoka	Starożytność
	Uczeń:
1. Europa i świat	A.1.1. opisuje zasięg i konsekwencje ekspansji rzymskiej; wyjaśnia pojęcie romanizacji, odwołując się do wybranych przykładów;
	A.1.2. charakteryzuje basen Morza Śródziemnego jako obszar intensywnego przenikania się kultur w starożytności;
2. Język, komunikacja i media.	A.2.1. ocenia rolę języka greckiego i łacińskiego dla rozwoju kultury w strefie śródziemnomorskiej i wyjaśnia znaczenie tej wspólnoty językowej dla kultury europejskiej;
	A.2.2. opisuje przykładowe zapożyczenia z języka greckiego i łacińskiego w języku polskim; wyjaśnia znaczenie napisów łacińskich często powtarzających się w kościołach i na cmentarzach, z uwzględnieniem zabytków regionu;
3. Kobieta i mężczyzna, rodzina.	A.3.1. analizuje, na wybranych przykładach, obrazy miłości, rolę kobiety i mężczyzny oraz model rodziny w Biblii;
	A.3.2. analizuje, na wybranych przykładach, obrazy miłości, rolę kobiety i mężczyzny oraz model rodziny w kulturze starożytnej Grecji i Rzymu;
4. Nauka.	A.4.1. charakteryzuje dorobek nauki greckiej w zakresie filozofii, geometrii, fizyki, astronomii i medycyny;
	A.4.2. wyjaśnia antyczne korzenie współczesnych dyscyplin naukowych;
5. Swojskość i obcość.	A.5.1. opisuje greckie i rzymskie pojęcia barbarzyńcy; charakteryzuje, na wybranych przykładach, kontakty Greków i Rzymian z ludami uważanymi przez nich za barbarzyńców;
	A.5.2. wyjaśnia na przykładach starożytnych Greków i Rzymian fenomen uznawania własnej kultury za kulturę prawdziwie ludzką;
6. Gospodarka.	A.6.1. opisuje formy wymiany handlowej w świecie starożytnym;
	A.6.2. opisuje początki pieniądza i wyjaśnia konsekwencje pojawienia

	się pieniądza w obrocie handlowym;
7. Rządzący i rządzi.	A.7.1. wyjaśnia pojęcie obywatel i obywatelstwo w polis ateńskiej i w republikańskim Rzymie;
	A.7.2. wyjaśnia recepcję antycznego pojęcia obywatel w późniejszych epokach, z uwzględnieniem Rzeczypospolitej przedrozbiorowej;
8. Wojna i wojskowość.	A.8.1. charakteryzuje, na wybranych przykładach, strategię Aleksandra Wielkiego i Juliusza Cezara;
	A.8.2. charakteryzuje organizację i technikę wojenną armii rzymskiej;
9. Ojczyści Panteon i ojczyste spory.	A.9.1. charakteryzuje, na wybranych przykładach, antyczne wzory bohaterstwa, żołnierza i obrońcy ojczyzny oraz ich recepcję w polskiej myśli politycznej, tradycji literackiej oraz edukacyjnej późniejszych epok;
	A.9.2. charakteryzuje antyczny wzorzec obywatela oraz jego recepcję w polskiej myśli i praktyce politycznej późniejszych epok.

Epoka Problem	Średniowiecze
	Uczeń:
1. Europa i świat	B.1.1. charakteryzuje wpływ cywilizacyjnego kręgu islamskiego na Europę w średniowieczu, w dziedzinie polityki, sztuki, filozofii;
	B.1.2. charakteryzuje przykłady zgodnego i wrogiego współżycia chrześcijan, Żydów i muzułmanów w wybranym regionie średniowiecznej Europy;
2. Język, komunikacja i media.	B.2.1. charakteryzuje grupy językowe w Europie i proces ich powstawania;
	B.2.2. charakteryzuje przekaz ideowy i ikonograficzny katedry gotyckiej; analizuje, na wybranych przykładach, średniowieczne formy przekazu zwane „biblią dla ubogich”;
3. Kobieta i mężczyzna, rodzina.	B.3.1. wyjaśnia wpływ kultury arabskiej i prowansalskiej na europejski model miłości dworskiej w średniowieczu i ocenia trwałość tego modelu;

	B.3.2. opisuje i porównuje miejsce dziecka w życiu społecznym w średniowieczu, w epoce nowożytnej oraz w XIX i w XX w.;
4. Nauka.	B.4.1. opisuje genezę uniwersytetu i jego organizację;
	B.4.2. wyjaśnia przyczyny trwałości idei uniwersyteckiej;
5. Swojskość i obcość.	B.5.1. wyjaśnia genezę i konsekwencje antyjudaizmu w średniowiecznej Europie;
	B.5.2. analizuje, na wybranych przykładach, postrzeganie swojskości i obcości w okresie krucjat;
6. Gospodarka.	B.6.2. wyjaśnia stosunek Kościoła do bogactwa i bogacenia się w średniowieczu;
	B.6.1. opisuje różne formy kredytowania przedsięwzięć handlowych (i innych) w starożytności, średniowieczu i nowożytności; wyjaśnia niezbędność kredytu dla funkcjonowania gospodarki rynkowej;
7. Rządzący i rządzi.	B.7.1. charakteryzuje zakres władzy cesarza, papieża i króla oraz ich wzajemne relacje w średniowieczu; opisuje zakres władzy samorządu miejskiego w średniowiecznym mieście;
	B.7.2. analizuje relikty świata feudalnego w późniejszych epokach;
8. Wojna i wojskowość.	B.8.1. charakteryzuje etos rycerski;
	B.8.2. wyjaśnia, na wybranych przykładach, koncepcję wojny sprawiedliwej i niesprawiedliwej w średniowieczu;
9. Ojczysty Panteon i ojczyste spory.	B.9.1. charakteryzuje, na wybranych przykładach, koncepcje polityczne władców z dynastii piastowskiej;
	B.9.2. charakteryzuje oraz ocenia, na wybranych przykładach, rolę ludzi Kościoła w budowie państwa polskiego.

Epoka Problem	Nowożytność
	Uczeń:
1. Europa i świat	C.1.1. wyjaśnia przyczyny, które spowodowały i umożliwiły ekspansję zamorską Europy u schyłku średniowiecza i w epoce nowożytnej;
	C.1.2. charakteryzuje postaci wybranych wielkich podróżników

	późnego średniowiecza i nowożytności;
2. Język, komunikacja i media.	C.2.1. charakteryzuje kulturowe i społeczne konsekwencje upowszechnienia druku w epoce nowożytnej;
	C.2.2. opisuje instytucje i media kształtujące opinię publiczną w dobie oświecenia;
3. Kobieta i mężczyzna, rodzina.	C.3.1. charakteryzuje polską obyczajowość w epoce nowożytnej; analizuje na przykładach ikonograficznych, pamiątnikarskich i epistolograficznych sarmackie wzorce zachowań i ocenia trwałość tych wzorców;
	C.3.2. analizuje model kształcenia polskiego szlachcica w epoce nowożytnej;
4. Nauka.	C.4.1. opisuje funkcjonowanie nowożytnej republiki uczonych (republiques des lettres); charakteryzuje instytucje nowożytnej nauki (akademia, encyklopedia);
	C.4.2. ocenia dziedzictwo oświeceniowego racjonalizmu w świecie współczesnym;
5. Swojskość i obcość.	C.5.1. charakteryzuje i ocenia postawy Europejczyków wobec mieszkańców zdobywanych i odkrywanych ziem w epoce nowożytnej;
	C.5.2. wyjaśnia różnice między oświeceniową koncepcją tolerancji a współczesnym rozumieniem tego pojęcia;
6. Gospodarka.	C.6.1. opisuje instytucje ważne dla rozwoju gospodarki kapitalistycznej (np. bank, giełdę, weksel); charakteryzuje ponadregionalne więzi gospodarcze w epoce nowożytnej;
	C.6.2. wyjaśnia genezę gospodarki kapitalistycznej w Europie i ocenia rolę, jaką odegrał kapitalizm w zapewnieniu Europie pierwszeństwa w nowożytnym świecie;
7. Rządzący i rządzeni.	C.7.1. analizuje funkcjonowanie staropolskiego parlamentaryzmu na tle porównawczym;
	C.7.2. analizuje i ocenia zjawisko oligarchizacji życia politycznego i rozwoju klienteli jako nieformalnego systemu władzy

	w I Rzeczypospolitej;
8. Wojna i wojskowość.	C.8.1. analizuje przyczyny i następstwa wojen religijnych w nowożytnej Europie;
	C.8.2. charakteryzuje wybrane sylwetki wodzów i ich strategię z okresu Rzeczypospolitej przedrozbiorowej;
9. Ojczysty Panteon i ojczyste spory.	C.9.1 charakteryzuje, na wybranych przykładach, postawy obywateli wobec wyzwań epoki (XVI–XVIII w.);
	C.9.2. charakteryzuje spory o przyczyny upadku I Rzeczypospolitej.

Epoka Problem	XIX w.
	Uczeń:
1. Europa i świat	D.1.1. opisuje politykę Europy wobec Chin, Indii i Japonii w XIX w.; ocenia znaczenie odkrycia kultur Chin, Indii i Japonii dla cywilizacji europejskiej;
	D.1.2. przedstawia spory o ocenę roli kolonializmu europejskiego dla Europy i terytoriów kolonizowanych;
2. Język, komunikacja i media.	D.2.1. charakteryzuje kulturę masową społeczeństwa XIX-wiecznego;
	D.2.2. charakteryzuje nowe formy przekazu informacji w społeczeństwie XIX-wiecznym, ze szczególnym uwzględnieniem prasy i reklamy oraz fotografii;
3. Kobieta i mężczyzna, rodzina.	D.3.1. opisuje, na wybranych przykładach, wzory miłości romantycznej i analizuje trwałość tego wzorca kulturowego;
	D.3.2. wyjaśnia przemiany życia społecznego sprzyjające emancypacji kobiet i przejawy tego procesu;
4. Nauka.	D.4.1. charakteryzuje XIX-wieczną fascynację „postępem”;
	D.4.2. charakteryzuje konsekwencje darwinizmu i teorii psychoanalizy w naukach społecznych i refleksji etycznej w XIX i XX w.;
5. Swojskość i obcość.	D.5.1. charakteryzuje obecność mitu „szlachetnego dzikusa” w literaturze epoki, opisuje europejskie wyobrażenia o mieszkańcach innych kontynentów zawarte w literaturze przygodowej;

	D.5.2. charakteryzuje i ocenia idee nacjonalizmu i rasizmu w XIX w.;
6. Gospodarka.	D.6.1. charakteryzuje gospodarkę kapitalistyczną w XIX w.; opisuje miasto przemysłowe; wyjaśnia znaczenie kwestii robotniczej;
	D.6.2. charakteryzuje poglądy entuzjastów kapitalizmu oraz przedstawia krytyczne opinie na temat gospodarki kapitalistycznej w XIX w.; wyjaśnia główne założenia marksowskiej teorii ekonomicznej;
7. Rządzący i rządzi.	D.7.1. analizuje, na wybranych przykładach, zjawisko rewolucji społeczno-politycznej i jego ideowe korzenie;
	D.7.2. analizuje, na wybranych przykładach, ruch anarchistyczny;
8. Wojna i wojskowość.	D.8.1. charakteryzuje, na wybranych przykładach, strategię Napoleona I; analizuje czarną i białą legendę napoleońską; wyjaśnia różnice w ocenie Napoleona I w Polsce i w innych państwach europejskich;
	D.8.2. charakteryzuje i porównuje trzy koncepcje stworzenia ładu światowego: Pax Romana, Pax Britannica i Pax Americana;
9. Ojczysty Panteon i ojczyste spory.	D.9.1. charakteryzuje i ocenia polityczne koncepcje nurtu insurekcyjnego oraz nurtu realizmu politycznego;
	D.9.2. charakteryzuje spory o ocenę dziewiętnastowiecznych powstań narodowych.

Epoka Problem	XX w.
	Uczeń:
1. Europa i świat	E.1.1. charakteryzuje kontakty i stosunki Stanów Zjednoczonych i Europy w XX w., z uwzględnieniem polityki, gospodarki i kultury;
	E.1.2. charakteryzuje stanowiska w sporze o liberalizację światowego handlu i jej konsekwencje;
2. Język, komunikacja i media.	E.2.1. analizuje obieg informacji w społeczeństwie XX-wiecznym; charakteryzuje znaczenie nowych form w komunikacji społecznej, z uwzględnieniem radia, telewizji, filmu i Internetu; analizuje, w jaki sposób dostępne człowiekowi formy przekazu wpływają na treść

	przekazu;
	E.2.2. analizuje przykłady manipulacji językowych w propagandzie politycznej i reklamie;
3. Kobieta i mężczyzna, rodzina.	E.3.1. analizuje, na wybranych przykładach, przemiany obyczajowe w świecie zachodnim w XX w., z uwzględnieniem „rewolucji obyczajowej” lat 60.;
	E.3.2. analizuje zmiany modelu rodziny w XX w., z uwzględnieniem przemian zaistniałych w życiu społeczeństwa polskiego;
4. Nauka.	E.4.1. analizuje wybrane interpretacje socjologiczne odnoszące się do przemian życia społecznego w XX w.;
	E.4.2. przedstawia współczesne spory etyczne wokół uprawnień i granic poznawczych nauki;
5. Swojskość i obcość.	E.5.1. analizuje wielokulturowość społeczeństwa II Rzeczypospolitej;
	E.5.2. analizuje, na wybranych przykładach, współczesne społeczeństwa wielokulturowe;
6. Gospodarka.	E.6.1. charakteryzuje gospodarkę realnego socjalizmu i jej konsekwencje;
	E.6.2. wyjaśnia, czym jest państwo opiekuńcze, i opisuje jego genezę; opisuje kilka odmiennych przykładów współczesnych państw opiekuńczych; przedstawia argumenty w sporze o efektywność i sprawiedliwość państwa opiekuńczego;
7. Rządzący i rządzeni.	E.7.1. analizuje, na wybranych przykładach, działalność opozycji politycznej w PRL;
	E.7.2. objaśnia pojęcie antyutopii, odwołując się do prac Orwella i Huxleya;
8. Wojna i wojskowość.	E.8.1. analizuje wybrane przepisy prawa międzynarodowego o wojnie;
	E.8.2. charakteryzuje ruch pacyfistyczny; charakteryzuje wizję globalnej zagłady obecną w literaturze i filmach science-fiction;
9. Ojczysty Panteon i ojczyste	E.9.1. charakteryzuje spory o kształt Polski w XX w., uwzględniając cezury 1918 r., 1944–1945, 1989 r., oraz prezentuje sylwetki

spory.	czołowych uczestników tych wydarzeń;
	E.9.2. charakteryzuje postawy społeczne wobec totalitarnej władzy, uwzględniając różnorodne formy oporu, oraz koncepcje współpracy lub przystosowania.

Ze względu na warunki realizacji podstawy programowej autorka niniejszego programu zdecydowała się na wybór dwóch wątków tematycznych i dwóch epokowych. Będą to:

1. Europa i świat.
2. Ojczysty Panteon i ojczyste spory.
3. Nowożytność.
4. XIX wiek.

Treści nauczania dla wybranych wątków uszczegółowiono w rozdziale V programu nauczania. Należy przy tym zaznaczyć, że uszczegółowienie treści nauczania często wykracza poza zapisy podstawy programowej. Jest to zabieg niezbędny, jeśli założymy, że uczeń realizujący przedmiot *historia i społeczeństwo* powinien nie tylko poszerzyć swoją wiedzę w zakresie nauk humanistycznych oraz kształtować swoje postawy obywatelskie, ale także, jako absolwent szkoły ponadgimnazjalnej, osiągnąć umiejętności określone we wstępie do podstawy programowej takie, jak:

- 1) *czytanie – umiejętność rozumienia, wykorzystywania i refleksyjnego przetwarzania tekstów, w tym tekstów kultury, prowadząca do osiągnięcia własnych celów, rozwoju osobowego oraz aktywnego uczestnictwa w życiu społeczeństwa;*
- 2) *myślenie matematyczne – umiejętność wykorzystania narzędzi matematyki w życiu codziennym oraz formułowania sądów opartych na rozumowaniu matematycznym;*
- 3) *myślenie naukowe – umiejętność wykorzystania wiedzy o charakterze naukowym do identyfikowania i rozwiązywania problemów, a także formułowania wniosków opartych na obserwacjach empirycznych dotyczących przyrody i społeczeństwa;*
- 4) *umiejętność komunikowania się w języku ojczystym i w językach obcych, zarówno w mowie, jak i w piśmie;*

- 5) *umiejętność sprawnego posługiwania się nowoczesnymi technologiami informacyjno-komunikacyjnymi;*
- 6) *umiejętność wyszukiwania, selekcjonowania i krytycznej analizy informacji;*
- 7) *umiejętność rozpoznawania własnych potrzeb edukacyjnych oraz uczenia się;*
- 8) *umiejętność pracy zespołowej.*³

³ Ibidem, s. 20.

IV. Wartości, postawy, kultura i świadomość historyczna

Obok wiedzy i umiejętności na każdym etapie edukacji historycznej wyjątkowe znaczenie mają cele wychowawcze. Pozwalają zachować tożsamość narodową, przywiązanie do tradycji i emocjonalne związki z dziedzictwem przodków, zaś w skali ogólnoludzkiej budują szacunek dla wartości oraz idei szeroko pojętego humanizmu i demokracji. Sprzyjają także rozwijaniu kultury i świadomości historycznej młodych ludzi – przyszłych uczestników życia społecznego.

Do najistotniejszych celów wychowawczych w aspekcie kształtowania postaw i wartości należą:

- umacnianie patriotyzmu oraz poszanowania tradycji i symboli narodowych,
- szacunek dla dorobku cywilizacyjnego ludzkości i dóbr kultury,
- poszanowanie istoty ludzkiej jako najwyższej wartości oraz godności, wolności, odpowiedzialności i prawdy,
- respektowanie powszechnie przyjętych norm życia społecznego oraz przestrzeganie praw mniejszości,
- otwartość i tolerancja oraz zapobieganie utrwalaniu mitów i stereotypów,
- gotowość do przeciwstawienia się wszelkim formom przemocy oraz negatywnym zjawiskom życia publicznego, takim jak: fanatyzm, rasizm, totalitaryzm, antysemityzm itp.,
- budowanie szacunku dla zasad demokratycznego państwa prawa,
- aktywne uczestnictwo w kulturze.

W aspekcie kształtowania kultury i świadomości historycznej kluczowe znaczenie należy przypisać kształtowaniu takich umiejętności, jak:

- kształtowanie obiektywnego stosunku do przeszłości,
- krytyczny stosunek do różnych interpretacji historii, w tym mitów historycznych,
- dążenie do prawdy historycznej poprzez poszanowanie faktów, rzetelne formułowanie ocen i opinii,
- zachowanie pierwszoplanowej roli wiedzy naukowej w stosunku do innych sposobów myślenia historycznego,

- racjonalność w postrzeganiu dziejów narodowych i obiektywnej ich ocenie,
- dostrzeganie wkładu Polski i Polaków w rozwój cywilizacji europejskiej i światowej,
- obiektywny osąd charakteru narodowego Polaków, w tym postaw wobec wyzwań poszczególnych epok w dziedzinie politycznej, gospodarczej, kulturalnej, społecznej i militarnej.

V. Treści programowe i warunki realizacji programu

Program nauczania przedmiotu *historia i społeczeństwo* zakłada realizację najpierw wątków tematycznych, później epokowych. Należałoby przyjąć, że w przypadku wątków epokowych nie powtarzamy realizacji treści już zrealizowanych w wątku problemowym, ale traktujemy je jako punkt wyjścia do debaty, dyskusji lub innych rozwiązań metodycznych opierających się o powtórzenie i wykorzystanie wiedzy i umiejętności już nabytych. Dotyczyć to będzie tematów z nowożytności i punktów C.1.1, C.1.2, C.9.1 oraz C.9.2 podstawy programowej, a także tematów z XIX wieku i punktów D.1.1, D.1.2, D.9.1 oraz D.9.2 podstawy programowej.

Proponowany przydział godzin.

Klasy	Planowany tygodniowy wymiar godzin	Wątek	Ilość godzin do realizacji	Uwagi
Klasa II (LO) lub III (Technikum) – I i II semestr	35 tygodni x 2 godziny = 70	1. Europa i świat	30	
		9. Ojczysty Panteon i ojczyste spory.	40	
Klasa III (LO) lub IV (Technikum) – I i II semestr	27 tygodni x 2 godziny = 54	Nowożytność	25	
		XIX wiek	25	
Razem	124	Ilość godzin określonych w podstawie programowej	120	

A. Treści kształcenia i planowane osiągnięcia uczniów

Wątki tematyczne.

Lp.	Temat	Treści	Planowane osiągnięcia uczniów	Ilość godzin do realizacji	Wymagania szczegółowe podstawy programowej	Uwagi
1. Europa i świat						
1	Na rozdrożu cywilizacji.	1. Warunki naturalne basenu Morza Śródziemnego a zjawisko przenikania się kręgów cywilizacyjnych. 2. Panorama cywilizacji śródziemnomorskich: a. Egipt b. Izrael c. Fenicja d. Grecja e. Rzym	Uczeń: - charakteryzuje warunki naturalne basenu Morza Śródziemnego i ich wpływ na rozwój cywilizacji śródziemnomorskich, - omawia etapy tworzenia się cywilizacji śródziemnomorskich i ich cechy charakterystyczne, - przedstawia przykłady zapożyczeń dorobku	4	Uczeń: A.1.2. charakteryzuje basen Morza Śródziemnego jako obszar intensywnego przenikania się kultur w starożytności.	

		3. Wkład ludów Morza Śródziemnego w rozwój cywilizacji na przykładzie starożytnych Greków i Fenicjan. 4. Fenomen kultury śródziemnomorskiej.	cywilizacyjnego wśród ludów śródziemnomorskich, - charakteryzuje wkład cywilizacji greckiej i fenickiej na obszar śródziemnomorski, - omawia wielką kolonizację grecką jako przykład ekspansji politycznej, gospodarczej i kulturalnej cywilizacji śródziemnomorskiej, - ocenia znaczenie basenu Morza Śródziemnego dla przenikania się kultur i kształtowania nowego modelu społeczeństwa.			
2	Mare nostrum.	1. Przyczyny i zasięg ekspansji rzymskiej w	Uczeń: - wymienia przyczyny	2	Uczeń: A.1.1. opisuje zasięg i	

		basenie Morza Śródziemnego. 2. Wojny punickie jako przykład morskiej ekspansji starożytnego Rzymu. 3. Konsekwencje ekspansji rzymskiej w basenie Morza Śródziemnego. 4. Zjawisko romanizacji w śródziemnomorskim świecie.	rzymskich podbojów w basenie Morza Śródziemnego, - lokalizuje w czasie i przestrzeni zasięg ekspansji rzymskiej w rejonie Morza Śródziemnego, - opisuje przyczyny, przebieg i skutki wojen punickich, - omawia proces romanizacji i wskazuje jego przykłady, - omawia konsekwencje rzymskiej ekspansji dla krajów podbitych i imperium rzymskiego, - ocenia stosunek Rzymian do narodów podbitych.		konsekwencje ekspansji rzymskiej; wyjaśnia pojęcie romanizacji, odwołując się do wybranych przykładów.	
3	Na podbój Europy.	1. Przyczyny i zasięg ekspansji rzymskiej w	Uczeń: - wymienia przyczyny	2	Uczeń: A.1.1. opisuje zasięg i	

		Europie. 2. Wojny galijskie jako przykład kontynentalnej ekspansji Rzymu. 3. Konsekwencje ekspansji rzymskiej w Europie. 4. Wpływ rzymskiej cywilizacji na oblicze kontynentu.	rzymskich podbojów w Europie, - lokalizuje w czasie i przestrzeni zasięg ekspansji rzymskiej w Europie, - opisuje przyczyny, przebieg i skutki wojen galijskich, - omawia proces romanizacji i wskazuje jego przykłady, - podaje przykłady narodów, które nie uległy procesowi romanizacji, - omawia konsekwencje rzymskiej ekspansji dla krajów podbitych i imperium rzymskiego, - ocenia stosunek Rzymian do narodów podbitych.		konsekwencje ekspansji rzymskiej; wyjaśnia pojęcie romanizacji, odwołując się do wybranych przykładów.	
4	W kręgu	1. Narodziny i ekspansja	Uczeń:	2	Uczeń:	

	cywilizacji islamskiej.	islamu. 2. Wpływ islamu na organizację państwa i społeczeństwa. 3. Kultura, nauka i sztuka islamu. 4. Relacje między światem islamu i Europą chrześcijańską – rywalizacja i współistnienie.	- opisuje genezę i cechy charakterystyczne islamu, - wyjaśnia związki islamu z judaizmem i chrześcijaństwem, - omawia przyczyny sukcesów islamu w świecie arabskim i poza nim, - lokalizuje w czasie i przestrzeni zasięg podbojów islamskich, - omawia wpływ islamu na organizację państwa, prawo i społeczeństwo, - przedstawia osiągnięcia cywilizacji islamskiej, - opisuje i ocenia wzajemne kontakty świata islamu z Europą w średniowieczu.		B.1.1. charakteryzuje wpływ cywilizacyjnego kręgu islamskiego na Europę w średniowieczu, w dziedzinie polityki, sztuki, filozofii.	
--	-------------------------	---	---	--	---	--

5	Na Półwyspie Iberyjskim.	1. Przyczyny sukcesów ekspansji arabskiej w Europie. 2. Kalifat Kordoby – przykład zgodnego współistnienia chrześcijan, Żydów i muzułmanów. 3. Reconkwista – przyczyny, przebieg i skutki.	Uczeń: - wymienia przyczyny militarnych sukcesów ekspansji Arabów w Europie, - omawia stosunek Arabów do wyznawców chrześcijaństwa i judaizmu, - przedstawia okoliczności powstania i cechu charakterystyczne kalifatu kordobańskiego, - opisuje przejawy rozwoju gospodarczego i kulturalnego Półwyspu Iberyjskiego pod rządami Arabów, - przedstawia relacje między państwami arabskimi i chrześcijańskimi na	2	Uczeń: B.1.2. charakteryzuje przykłady zgodnego i wrogiego współżycia chrześcijan, Żydów i muzułmanów w wybranym regionie średniowiecznej Europy.	
---	--------------------------	---	--	---	---	--

			Półwyspie Iberyjskim, - omawia przyczyny, przebieg i skutki rekonkwisty, - omawia i ocenia działalność Świętej Inkwizycji, - charakteryzuje i ocenia stosunek chrześcijan do muzułmanów i Żydów w okresie rekonkwisty.			
6	Sprawdzian wiadomości.			1		
7	U progu wielkich odkryć geograficznych.	1. Przyczyny ekspansji europejskiej u schyłku średniowiecza i w epoce nowożytnej. 2. Rozwój żaglowców, nawigacji i kartografii. 3. Genua i Wenecja –	Uczeń: - wymienia przyczyny polityczne, społeczne i ekonomiczne zamorskiej ekspansji Europy, - przedstawia uwarunkowania techniczne	2	Uczeń: C.1.1. wyjaśnia przyczyny, które spowodowały i umożliwiły ekspansję zamorską Europy u schyłku średniowiecza i	Ćwiczenia interaktywne na portalu www.scholaris.pl: - Przyczyny odkryć geograficznych.

		średniowieczne potęgi kolonialne. 4. Portugalia i Hiszpania – nowożytne potęgi kolonialne. 5. Holandia, Francja i Anglia w wyścigu o panowanie nad światem.	ułatwiające wyprawy odkrywcze, - omawia cechy charakterystyczne ekspansji republik włoskich u schyłku średniowiecza, - opisuje cechy charakterystyczne wypraw portugalskich i hiszpańskich zwracając uwagę na ich odmienność, - przedstawia okoliczności uczestnictwa innych państw europejskich w ekspansji zamorskiej.		w epoce nowożytnej.	
8	Wielcy odkrywcy.	1. Marco Polo i jego podróż do Chin. 2. Vasco da Gama i odkrycie drogi morskiej	Uczeń: - lokalizuje w czasie i przestrzeni wyprawy Marco Polo, Vasco da Gamy,	3	Uczeń: C.1.2. charakteryzuje postaci wybranych wielkich podróżników	Ćwiczenia interaktywne na portalu www.scholaris.pl:

		do Indii. 3. Krzysztof Kolumb i odkrycie Ameryki. 4. Amerigo Vespucci i opisanie Nowego Świata. 5. Ferdynand Magellan i I podróż dookoła świata. 6. Francis Drake i II podróż dookoła świata.	Krzysztofa Kolumba, Amerigo Vespucciego, Ferdynanda Magellana i Francis Drake'a, - opisuje przebieg i skutki ich wypraw odkrywczych.		późnego średniowiecza i nowożytności.	- Wielcy odkrywcy i ich odkrycia.
9	Europejczycy w Azji.	1. Przyczyny i zasięg ekspansji kolonialnej państw europejskich. 2. „Imperium, w którym nigdy nie zachodzi słońce” - zasięg i organizacja imperium brytyjskiego.	Uczeń: - wyjaśnia przyczyny ekspansji kolonialnej państw europejskich, - lokalizuje w przestrzeni zasięg XIX-wiecznych imperiów kolonialnych, - omawia proces budowy	2	Uczeń: D.1.1. opisuje politykę Europy wobec Chin, Indii i Japonii w XIX w.; ocenia znaczenie odkrycia kultur Chin, Indii i Japonii dla cywilizacji europejskiej.	Scenariusz lekcji na portalu www.scholaris.pl: - Ekspansja kolonialna państw europejskich w XIX w.

		3. „Perła w koronie”- polityka brytyjska w Indiach. 4. Chiny i Japonia – dwie drogi otwarcia na świat zewnętrzny. 5. Orientalizm w kulturze Europy XIX wieku.	imperium kolonialnego Wielkiej Brytanii, - charakteryzuje brytyjską politykę kolonialną w Indiach, - opisuje politykę państw europejskich wobec Chin i Japonii, - przedstawia proces modernizacji Japonii w wyniku rewolucji Meiji i jego skutki, - omawia sytuację wewnętrzną Chin w XIX i na początku XX wieku, - omawia i ocenia zjawisko orientalizmu w XIX-wiecznej kulturze europejskiej.			
10	Kolonializm –	1. Ideologiczne	Uczeń:	3	Uczeń:	

	misja białego człowieka?	przesłanki kolonializmu. 2. „Misja białego człowieka” w oczach kolonialistów i ludów kolonizowanych. 3. Kolonie, protektoraty, dominia. 4. Konflikty kolonialne: a. wojny opiumowe b. powstanie Mahdiego c. wojny burskie 5. Opór i bunt: a. powstanie sipajów b. powstanie bokserów 6. Polityczne, gospodarcze, społeczne i kulturalne skutki ekspansji kolonialnej. 7. Ocena kolonializmu.	- wyjaśnia, na czym polegała ideologia misji cywilizacyjnej głoszona przez europejskich kolonialistów, - omawia i ocenia wpływ Europejczyków na obyczaje i kulturę ludów kolonizowanych, - przedstawia i ocenia stosunek Europejczyków do ludów kolonizowanych, - opisuje sposoby traktowania terytoriów zależnych przez państwa europejskie, - przedstawia przyczyny i skutki konfliktów kolonialnych na przykładzie wojen opiumowych,		D.1.2. przedstawia spory o ocenę roli kolonializmu europejskiego dla Europy i terytoriów kolonizowanych.	
--	--------------------------	--	--	--	---	--

			powstania Mahdiego i wojen burskich, - omawia i ocenia stosunek ludności miejscowej do rządów kolonialnych, - wymienia przykłady oporu lub buntu wobec wpływów kolonialnych, - charakteryzuje i ocenia gospodarcze, polityczne, społeczne i kulturalne skutki kolonializmu.			
11	Między Ameryką a Europą.	1. Równorzędny partner - Stany Zjednoczone w początkach XX wieku. 2. Po stronie Ententy – udział USA w I wojnie światowej.	Uczeń: - wyjaśnia, na czym polegała i jak była realizowana polityka izolacjonizmu, - opisuje rozwój gospodarczy i wzrost znaczenia USA w stosunkach	4	Uczeń: E.1.1. charakteryzuje kontakty i stosunki Stanów Zjednoczonych i Europy w XX w., z uwzględnieniem polityki, gospodarki i	

		3. Ład wersalski i ład waszyngtoński. 4. Szalone lata dwudzieste i trudne lata trzydzieste. 5. Wielka Koalicja – udział USA w II wojnie światowej. 6. Ład jałtański. 7. Od zimnej wojny do odprężenia. 8. Amerykanizacja i jej przejawy.	międzynarodowych na początku XX wieku, - omawia militarny udział USA w I i II wojnie światowej, - opisuje udział USA w ustanawianiu porządku światowego po I i II wojnie światowej, - przedstawia gospodarcze powiązania USA i Europy w dwudziestoleciu międzywojennym i po II wojnie światowej, - omawia przejawy politycznej rywalizacji USA i ZSRR, - charakteryzuje i ocenia proces amerykanizacji kultury i społeczeństwa		kultury.	
--	--	--	--	--	-----------------	--

			europejskiego w XX wieku.			
12	Współczesny świat – współczesna Europa.	1. Globalizacja i jej przejawy. 2. Oblicze gospodarcze współczesnego świata. 3. Liberalizacja światowego handlu i jej gospodarcze znaczenie. 4. Światowa Organizacja Handlu (WTO) i jej rola w liberalizacji handlu dobrami i usługami. 5. Spór o liberalizację handlu i jej skutki.	Uczeń: - wyjaśnia, na czym polega zjawisko globalizacji, - omawia proces globalizacji gospodarki i jego przejawy, - charakteryzuje ekonomiczne podziały współczesnego świata, - przedstawia cele i działalność WTO, - omawia skutki liberalizacji światowego handlu dla państw rozwiniętych i rozwijających się, - przedstawia i ocenia stanowiska w sporze o liberalizację światowego handlu.	2	Uczeń: E.1.2. charakteryzuje stanowiska w sporze o liberalizację światowego handlu i jej konsekwencje.	

13	Sprawdzian wiadomości.			1		
9. Ojczysty Panteon i ojczyste spory.						
14	Bohater, żołnierz, obrońca ojczyzny.	1. Antyczny wzorzec bohatera, żołnierza i obrońcy ojczyzny a tradycja polska. 2. W kręgu bohaterów greckich spod Maratonu, Termopil i Gaugameli. 3. W kręgu bohaterów rzymskich spod Zamy, Akcjum i Pól Katalaunijskich. 4. Recepcja antycznych wzorów w polskiej myśli politycznej, tradycji	Uczeń: - wymienia cechy przypisywane antycznym bohaterom, żołnierzom i obrońcom ojczyzny, - odnosi je do cech przypisywanych bohaterom, żołnierzom i obrońcom ojczyzny w polskiej tradycji politycznej i literackiej, - omawia i ocenia postawy greckich bohaterów, żołnierzy i obrońców ojczyzny na przykładzie Miltiadesa, Leonidasa i	2	Uczeń: A.9.1. charakteryzuje, na wybranych przykładach, antyczne wzory bohaterstwa, żołnierza i obrońcy ojczyzny oraz ich recepcję w polskiej myśli politycznej, tradycji literackiej oraz edukacyjnej późniejszych epok.	Fragmenty: - <i>Wojny chocimskiej</i> W. Potockiego, - <i>Grobu Agamemnona</i> J. Słowackiego, - <i>Maratonu</i> K. Ujejskiego, - <i>Potopu</i> H. Sienkiewicza, - słów piosenki zespołu Sabaton <i>Ochrzczeni w ogniu 40:1</i>, - <i>O naprawie</i>

		literackiej i edukacyjnej. 5. Bohater, żołnierz i obrońca ojczyzny – patriota.	Aleksandra Wielkiego, - omawia i ocenia postawy rzymskich bohaterów, żołnierzy i obrońców ojczyzny na przykładzie Publiusza Korneliusza Scypiona, Oktawiana i Flawiusza Aecjusza, - wyjaśnia wpływ antycznych wzorów bohaterstwa i obrońców ojczyzny na polską tradycję literacką na wybranych przykładach, - wyjaśnia pojęcie poezji tyrtejskiej w kontekście recepcji antycznych wzorów bohatera, żołnierza i obrońcy ojczyzny, - przedstawia odniesienia do			<i>Rzeczpospolitej A. F. Modrzewskiego (część VI. Jakże staranie ma być około dobrego ćwiczenia dzieł i młodzieńców?).</i>
--	--	---	--	--	--	--

			wzorów antycznych w polskiej myśli politycznej renesansu i baroku, - omawia wpływ antycznych wzorców na wychowanie młodzieży na przykładzie A. F. Modrzewskiego.			
15	Civis sum!	1. Antyczne rozumienie obywatelstwa. 2. Cechy charakterystyczne obywatela w ujęciu starożytnych Greków i Rzymian. 3. Arystydes i Cyncynat jawo wzorce antycznego obywatela. 4. Antyczny wzorzec obywatela w myśli i	Uczeń: - wyjaśnia różnice w rozumieniu obywatelstwa u starożytnych Greków i Rzymian, - omawia cechy charakterystyczne obywatela w świecie greckim, - opisuje cechy charakterystyczne obywatela w świecie rzymskim, - przedstawia antyczne	2	Uczeń: A.9.2. charakteryzuje antyczny wzorzec obywatela oraz jego recepcję w polskiej myśli i praktyce politycznej późniejszych epok.	Fragmenty: - <i>O pośle i poselstwach</i> , K. Warszawickiego (www.polskie-tradycje.pl), - <i>O duchu publicznym</i> K. Koźmiana (www.polskie-tradycje.pl).

		praktyce politycznej polskiego renesansu, oświecenia i XIX wieku. 5. Obywatelskość a patriotyzm.	wzorce obywatela na przykładzie Arystydesa i Cyncynata, - omawia odniesienia do antycznych wzorców obywatela w polskiej myśli i praktyce politycznej renesansu, oświecenia i XIX wieku, - wyjaśnia zależność między obywatelskością a patriotyzmem na przestrzeni dziejów.			
16	Piastowski obraz Polski.	1. Miejsce Polski na geopolitycznej mapie średniowiecznej Europy. 2. Polska trzech Bolesławów. 3. Kazimierz Wielki –	Uczeń: - przedstawia okoliczności powstania państwa polskiego, - lokalizuje w czasie i przestrzeni zmiany	3	Uczeń: B.9.1. charakteryzuje, na wybranych przykładach, koncepcje polityczne władców z dynastii piastowskiej.	Scenariusz lekcji na portalu www.scholaris.pl : - Początki rozbicia dzielnicowego.

		wytrawny polityk, dyplomata czy wizjoner?	terytorialne państwa piastowskiego, - omawia koncepcje polityczne Bolesława Chrobrego, Bolesława Krzywoustego i Bolesława Śmiałego oraz ich realizację, - ocenia działalność polityczną Bolesława Chrobrego, Bolesława Krzywoustego i Bolesława Śmiałego, - charakteryzuje politykę wewnętrzną i zagraniczną Kazimierza Wielkiego, - omawia rolę monarchy w koncepcji politycznej ostatniego z Piastów, - wyjaśnia koncepcję Korony			
--	--	---	---	--	--	--

			Królestwa Polskiego i jej konsekwencje polityczne, - ocenia działalność polityczną Kazimierza Wielkiego.			
17	Duchowni, kronikarze i święci patroni.	1. Rola chrześcijaństwa i Kościoła w budowaniu państwa polskiego. 2. Święci patroni i ich wpływ na umacnianie państwowości polskiej. 3. Spór o św. Stanisława. 4. Kronikarze spod znaku krzyża. 5. Arcybiskupi gnieźnieńscy w służbie państwu – Jakub Świnka i Jarosław Bogoria ze	Uczeń: - przedstawia przyczyny, okoliczności i skutki przyjęcia chrześcijaństwa przez Polskę, - omawia działalność św. Wojciecha i jego rolę w umacnianiu państwowości polskiej, - wyjaśnia na przykładzie św. Jadwigi, św. Kingi rolę świętych patronów w kształtowaniu przywiązania do religii i państwa,	2	Uczeń: B.9.2. charakteryzuje oraz ocenia, na wybranych przykładach, rolę ludzi Kościoła w budowie państwa polskiego.	

		Skotnik.	- omawia działalność i okoliczności śmierci św. Stanisława - wyjaśnia wpływ kultu św. Stanisława na ideę zjednoczenia Polski w dobie rozbicia dzielnicowego, - omawia rolę duchownych w utrwalaniu dziejów państwa polskiego na przykładzie twórczości kronikarskiej Galla Anonima, Wincentego Kadłubka i Jana Długosza, - przedstawia rolę arcybiskupów gnieźnieńskich w budowaniu i umacnianiu państwowości polskiej, - ocenia wkład ludzi Kościoła			
--	--	----------	---	--	--	--

			w budowie państwa polskiego.			
18	Sprawdzian wiadomości.			1		
19	Rzeczpospolita złotego wieku.	1. Renesans – cechy charakterystyczne i wyzwania epoki. 2. „A niechaj narodowie wždy postronni znają...” – Mikołaj Rej i Jan Kochanowski piszą po polsku. 3. „Bez praw nie może być prawdziwej wolności”- myśl polityczna Andrzeja Frycza Modrzewskiego. 4. Polska reformacja i kontrreformacja - Jan	Uczeń: - przedstawia cechy charakterystyczne odrodzenia w Europie i Polsce, - wymienia zjawiska i procesy, które miały wpływ na przemiany cywilizacyjne epoki nowożytnej, - opisuje rozwój literatury w języku narodowym, - charakteryzuje twórczość Mikołaja Reja i Jana Kochanowskiego wykorzystując wybrane	2	Uczeń: C.9.1 charakteryzuje, na wybranych przykładach, postawy obywateli wobec wyzwań epoki (XVI–XVIII w.).	Ćwiczenia interaktywne na portalu www.scholaris.pl: - „Złoty wiek” w Rzeczypospolitej. - Czy naprawdę państwo bez stosów?

		Łaski i Piotr Skarga.	fragmenty ich dzieł, - omawia myśl polityczną Andrzeja Frycza Modrzewskiego i porównuje ją z osiągnięciami renesansu europejskiego w tej dziedzinie, - charakteryzuje przyczyny i przejawy reformacji i kontrreformacji w Polsce w kontekście przeobrażeń religijnych w Europie, - wyjaśnia, jaką rolę w dziejach Polski nowożytnej odegrali Jan Łaski i Piotr Skarga.			
20	Rzeczpospolita srebrnego wieku.	1. Barok i sarmatyzm – cechy charakterystyczne i wyzwania epoki.	Uczeń: - przedstawia cechy charakterystyczne baroku w	2	Uczeń: C.9.1 charakteryzuje, na wybranych przykładach,	

		2. „Wieleć mamy swobód w tej naszej koronie” – apologia złotej wolności czy anarchia szlachecka? 3. Wielcy wodzowie epoki - Stanisław Żółkiewski, Jan Karol Chodkiewicz, Stefan Czarniecki. 4. <i>Lew Lechistanu</i> i <i>Obrońca Wiary</i> – Jan III Sobieski.	Europie i Polsce, - omawia cechy charakterystyczne i przejawy sarmatyzmu, - wymienia wyzwania, jakie stanęły przed Rzeczpospolitą szlachecką w XVII wieku, - omawia przyczyny i przejawy kryzysu demokracji szlacheckiej w XVII wieku, - ocenia rolę szlachty w Rzeczypospolitej XVII wieku, - przedstawia postacie wybitnych wodzów epoki i ich postawy wobec wrogów ojczyzny.		postawy obywateli wobec wyzwań epoki (XVI–XVIII w.).	
21	Rzeczpospolita w dobie upadku.	1. Oświecenie – cechy charakterystyczne i wyzwania epoki.	Uczeń: - przedstawia cechy charakterystyczne	4	Uczeń: C.9.1 charakteryzuje, na wybranych przykładach,	Ćwiczenia interaktywne na portalu

		2. Reformatorzy – Stanisław Konarski i Hugo Kołłątaj. 3. Patrioci i zdrajcy – wokół konfederatów barskich i targowicz. 4. Ustawa rządowa i jej twórcy. 5. W obronie Konstytucji 3 maja. 6. „Całość, wolność, niepodległość” – powstańcy spod znaku Tadeusza Kościuszki. 7. Stanisław August Poniatowski – sąd nad ostatnim z królów.	oświecenia w Europie i Polsce, - omawia poglądy publicystów i reformatorów polskiego oświecenia na przykładzie Stanisława Konarskiego i Hugo Kołłątaja, - charakteryzuje i ocenia poglądy oraz działalność konfederatów barskich i targowicz, - opisuje twórców Konstytucji 3 maja i okoliczności jej uchwalenia oraz historyczne znaczenie, - omawia postawy Polaków w czasie wojny polsko-rosyjskiej w obronie Konstytucji 3 maja,		postawy obywateli wobec wyzwań epoki (XVI–XVIII w.).	www.scholaris.pl: - Oświecenie w Rzeczypospolitej. - I rozbiór Polski. - Od Sejmu Wielkiego do II rozbioru. - Upadek Rzeczypospolitej.
--	--	--	---	--	---	--

			- charakteryzuje postawy polskich działaczy niepodległościowych doby powstania kościuszkowskiego, - przedstawia i ocenia postawę Stanisława Augusta Poniatowskiego wobec wyzwań epoki.			
22	Dlaczego I Rzeczpospolita zniknęła z mapy Europy?	1. Wewnętrzne przyczyny upadku I Rzeczypospolitej. 2. Zewnętrzne przyczyny upadku I Rzeczypospolitej. 3. Europa a upadek I Rzeczypospolitej. 4. Warszawska i krakowska szkoła	Uczeń: - omawia wewnętrzne i zewnętrzne przyczyny upadku Rzeczypospolitej szlacheckiej, - przedstawia postawy państw europejskich wobec upadku państwa polskiego, - charakteryzuje i ocenia poglądy polskich historyków	2	Uczeń: C.9.2. charakteryzuje spory o przyczyny upadku I Rzeczypospolitej.	

		historyczna w sporze o przyczyny upadku Rzeczypospolitej szlacheckiej. 5. Historiografia współczesna o przyczynach upadku I Rzeczypospolitej.	na przyczyny upadku I Rzeczypospolitej, - formułuje własne stanowisko w kwestii przyczyn upadku państwa polskiego.			
23	Sprawdzian wiadomości.			1		
24	„Równość, wolność, niepodległość”.	1. Powstanie listopadowe. 2. Romantyczny nacjonalizm i mesjanizm polski. 3. Wielka Emigracja. 4. Powstanie krakowskie. 5. Wiosna Ludów.	Uczeń: - omawia okoliczności wybuchu polskich powstań narodowych, - przedstawia koncepcje polityczne i społeczne, które przyświecały działaczom polskiego nurtu insurekcyjnego,	3	Uczeń: D.9.1 charakteryzuje i ocenia polityczne koncepcje nurtu insurekcyjnego oraz nurtu realizmu politycznego.	

		6. Powstanie styczniowe.	- charakteryzuje i ocenia skuteczność działań powstańczych Polaków, - przedstawia i ocenia poglądy przedstawicieli Wielkiej Emigracji, - omawia rolę literatury romantycznej i jej twórców w kształtowaniu postaw Polaków wobec kwestii narodowych.			
25	Wizja nowoczesnego narodu.	1. Przemiany w strukturze społeczeństwa polskiego. 2. Pierwsze próby reform – praca organiczna w Królestwie Polskim.	Uczeń: - omawia przemiany społeczne na ziemiach polskich w XIX wieku, - charakteryzuje poglądy i działalność przedstawicieli pracy organicznej na ziemiach polskich pod	3	Uczeń: D.9.1 charakteryzuje i ocenia polityczne koncepcje nurtu insurekcyjnego oraz nurtu realizmu politycznego.	Scenariusz lekcji na portalu www.scholaris.pl : - Trzeba z żywymi naprzód iść po życie sięgać nowe (Adam Asnyk). Społeczeństwo

		3. „Najdłuższa wojna nowoczesnej Europy” – praca organiczna w zaborze pruskim. 4. Wokół stańczyków i konserwatystów krakowskich. 5. Pozytywiści warszawscy. 6. Nowe ruchy polityczne na ziemiach polskich: a. ruch ludowy b. ruch socjalistyczny c. ruch narodowy	zaborami, - przedstawia i ocenia poglądy i postawy konserwatystów krakowskich, - omawia działalność organizacji politycznych powstałych na ziemiach polskich w XIX wieku, - ocenia podglądy, metody działania i skutki polskiego realizmu politycznego.			polskie po upadku powstania styczniowego.
26	Polskie powstania narodowe –	1. Przyczyny polskich powstań narodowych XIX wieku.	Uczeń: - dokonuje wieloaspektowej analizy porównawczej	2	Uczeń: D.9.2. charakteryzuje spory o ocenę	

	spór o ocenę.	2. Charakter walk powstańczych. 3. Wielcy wodzowie, dyktatorzy i dowódcy. 4. Koncepcje polityczne i społeczne elit przywódczych polskich powstań narodowych. 5. Skutki dziewiętnastowiecznych powstań narodowych. 6. Gloria victis? – spór o ocenę polskich powstań narodowych.	polskich powstań narodowych w XIX wieku, - wymienia przyczyny wybuchu polskich powstań narodowych, - charakteryzuje sposób prowadzenia walk powstańczych, - przedstawia i ocenia poglądy i postawy przywódców i dowódców wojsk powstańczych, - charakteryzuje koncepcje polityczne i społeczne elit powstańczych, - omawia skutki polskich powstań narodowych, - zajmuje stanowisko w sporze o ocenę polskich		dziewiętnastowiecznych powstań narodowych.	
--	---------------	--	---	--	---	--

			powstań narodowych w XIX wieku.			
27	Sprawdzian wiadomości.			1		
28	Początki II Rzeczypospolitej	1. Sprawa polska w przededniu I wojny światowej. 2. Na frontach I wojny światowej. 3. Sprawa polska w polityce wielkich mocarstw. 4. Józef Piłsudski i Roman Dmowski – dwie wizje odrodzonej Polski. 5. Nowe granice nowego państwa. 6. W walce o kształt II Rzeczypospolitej:	Uczeń: - omawia polskie koncepcje niepodległościowe przed I wojną światową, - charakteryzuje polski czyn zbrojny w czasie działań wojennych, - przedstawia międzynarodowe uwarunkowania sprawy polskiej podczas I wojny światowej i po jej zakończeniu, - charakteryzuje i ocenia poglądy Józefa Piłsudskiego i	2	Uczeń: E.9.1. charakteryzuje spory o kształt Polski w XX w., uwzględniając cezury 1918 r., 1944–1945, 1989 r., oraz prezentuje sylwetki czołowych uczestników tych wydarzeń.	1. Ćwiczenia interaktywne na portalu www.scholaris.pl: - Powstanie wielkopolskie 1918 – walka o włączenie Wielkopolski do odrodzonej Polski. 2. Karta pracy ucznia na portalu www.scholaris.pl: - Wojna polsko-bolszewicka. 3. Scenariusz lekcji

		a. Wojciech Korfanty b. Józef Haller c. Lucjan Żeligowski	Romana Dmowskiego na kwestię odbudowy niepodległej Polski, - opisuje proces kształtowania się granic II Rzeczypospolitej, - wyjaśnia, jaką rolę w kształtowaniu niepodległej Polski odegrali Wojciech Korfanty, Józef Haller, Lucjan Żeligowski.			na portalu www.scholaris.pl : - Kształtowanie się granic II Rzeczypospolitej.
29	O kształt Polski, ale jakiej?	1. Rząd emigracyjny i polskie państwo podziemne – koncepcja odrodzonego państwa. 2. Polska lewica – wizja przyszłej Polski. 3. Sprawa polska w polityce wielkich	Uczeń: - wyjaśnia okoliczności powstania rządu polskiego na emigracji i omawia jego działalność, - przedstawia proces tworzenia się polskiego państwa podziemnego i jego	2	Uczeń: E.9.1. charakteryzuje spory o kształt Polski w XX w., uwzględniając cezury 1918 r., 1944– 1945, 1989 r., oraz prezentuje sylwetki czołowych uczestników	1. Karta pracy ucznia na portalu www.scholaris.pl : - „Wolna i niepodległa” Polska Rzeczpospolita Ludowa. 2. Prezentacja

		mocarstw. 4. Wpływ jednostki na losy państwa i narodu na przykładzie działalności gen. Władysława Sikorskiego, Stanisława Mikołajczyka i Bolesława Bieruta.	rolę w okupacyjnej rzeczywistości, - charakteryzuje działalność lewicy polskiej w kraju pod okupacją i ZSRR, - omawia wpływ polityki wielkich mocarstw na kwestię polską podczas II wojny światowej, - porównuje wizje przyszłej niepodległej Polski w koncepcjach politycznych rządu emigracyjnego i polskiej lewicy, - przedstawia proces przejmowania władzy przez polskich komunistów, - wyjaśnia, jaki wpływ na kształt niepodległej Polski		tych wydarzeń.	multimedialna na portalu www.scholaris.pl: - Propaganda sukcesu.
--	--	---	---	--	-----------------------	---

			mieli: gen. Władysław Sikorski, Stanisław Mikołajczyk i Bolesław Bierut.			
30	Polacy wobec totalitarnej władzy	1. Współpraca: a. środowiska popierające nowy reżim i ich motywacje, b. ludzie kultury w służbie nowej władzy. 2. Rywalizacja: a. opozycja legalna, b. opozycja nielegalna. 3. Walka: a. powojenna konspiracja, b. „żołnierze wyklęci”, c. emigracja polityczna. 4. Polskie przełomy:	Uczeń: - wyjaśnia, kto i dlaczego zdecydował się na poparcie nowego reżimu, - przedstawia rolę ludzi kultury w budowaniu nowej rzeczywistości politycznej, - charakteryzuje i ocenia rolę i wpływ propagandy w kształtowaniu postaw wobec władzy komunistycznej w powojennej Polsce, - ocenia postawy tych Polaków, którzy zdecydowali się popierać nowy reżim,	3	Uczeń: E.9.2. charakteryzuje postawy społeczne wobec totalitarnej władzy, uwzględniając różnorodne formy oporu, oraz koncepcje współpracy lub przystosowania.	1. Fragment filmu dokumentalnego na portalu www.scholaris.pl: - Nie byliśmy bohaterami – strajk oczami kobiet. 2. Prezentacje multimedialne na portalu www.scholaris.pl: - Jak się żyło w czasach PRL? - Jak się żyło w czasach PRL? –

		a. poznański czerwiec 1956 r., b. polski październik 1956 r., c. wypadki marcowe 1968 r., d. wydarzenia grudniowe 1970 r. e. wydarzenia czerwcowe 1976 r. f. sierpień'80.	- omawia proces kształtowania się opozycji wobec nowej władzy, - opisuje i ocenia działalność powojennej konspiracji i „żołnierzy wyklętych”, - wyjaśnia, dlaczego opozycja legalna poniosła klęskę, - przedstawia cele i znaczenie działalności powojennej emigracji niepodległościowej, - przedstawia przejawy otwartego buntu wobec władzy komunistycznej w czasach PRL.			idziemy do szkoły. 3. Scenariusz lekcji na portalu www.scholaris.pl: - Polskie miesiące. Wystąpienia przeciw władzy w okresie PRL – projekt edukacyjny.
--	--	---	--	--	--	---

31	Narodziny III Rzeczypospolitej	1. Konsekwencje polityczne i społeczne wydarzeń sierpnia 1980 r. 2. Narodziny NSZZ <i>Solidarność</i> i przemiany w Polsce w latach 1980-81. 3. Władze komunistyczne wobec przemian czasu <i>Solidarności</i>. 4. Stan wojenny – przyczyny, cechy charakterystyczne i skutki. 5. Obrady Okrągłego Stołu i wybory czerwcowe.	Uczeń: - omawia skutki polityczne i społeczne wydarzeń sierpnia 1980 r., - przedstawia organizację, cele i sposoby działania NSZZ <i>Solidarność</i> w latach 1980–1981, - opisuje przemiany, jakie zaszły w Polsce po powstaniu niezależnych związków zawodowych, - omawia stosunek władz do ruchu związkowego i opozycji, - przedstawia genezę wprowadzenia stanu wojennego, jego cechy charakterystyczne i skutki,	2	Uczeń: E.9.1. charakteryzuje spory o kształt Polski w XX w., uwzględniając cezury 1918 r., 1944–1945, 1989 r., oraz prezentuje sylwetki czołowych uczestników tych wydarzeń.	Scenariusz lekcji na portalu www.scholaris.pl: - Początki III Rzeczypospolitej.
----	--------------------------------	--	--	---	--	---

		6. Nowa niepodległość. 7. Ludzie, którzy wywalczyli wolność - Lech Wałęsa, Tadeusz Mazowiecki, Jan Paweł II.	- omawia genezę, przebieg i kluczowe decyzje obrad Okrągłego Stołu, - charakteryzuje proces odchodzenia od komunizmu, - omawia przebieg i skutki wyborów czerwcowych w 1989 r. oraz okoliczności powołania rządu Tadeusza Mazowieckiego, - wyjaśnia, na czym polegały trudne początki III Rzeczypospolitej, - omawia rolę, jaką w historii Polski odegrali Lech Wałęsa, Tadeusz Mazowiecki, Jan Paweł II.			
32	Sprawdzian wiadomości.			1		

Wątki epokowe.

Lp.	Temat	Treści	Planowane osiągnięcia uczniów	Ilość godzin do realizacji	Wymagania szczegółowe podstawy programowej	Uwagi
Nowożytność						
1	Wielcy odkrywcy czy okrutni kolonizatorzy?	1. Dlaczego Europa? – spór o przyczyny ekspansji zamorskiej Europejczyków schyłku średniowiecza epoki nowożytnej. 2. Wielcy odkrywcy czy okrutni kolonizatorzy? - spór o ocenę dokonań wielkich odkrywców i zdobywców. 3. Postęp czy zagłada?	Uczeń: - wyjaśnia okoliczności, które skłoniły Europejczyków do zamorskiej ekspansji w epoce nowożytnej, - na wybranych przykładach ocenia dokonania wielkich odkrywców i zdobywców, - ocenia skutki wielkich odkryć geograficznych dla Europy i nowo odkrytych ziem, - formułuje argumenty do dyskusji,	2	Uczeń: C.1.1. wyjaśnia przyczyny, które spowodowały i umożliwiły ekspansję zamorską Europy u schyłku średniowiecza i w epoce nowożytnej; C.1.2. charakteryzuje postaci wybranych wielkich podróżników późnego średniowiecza i nowożytności.	- dyskusja panelowa

		– spór o konsekwencje wielkich odkryć geograficznych dla Europy i nowo odkrytych ziem.	- zajmuje stanowisko w sporze.			
2	Europejczycy w Nowym Świecie.	1. Hiszpański podbój Ameryki – zasięg i cechy charakterystyczne. 2. Portugalskie imperium kolonialne. 3. Wielcy zdobywcy: a. Hernán Cortés i podbój imperium Azteków, b. Francisco Pizarro i podbój imperium Inków. 4. Na podbój Nowej	Uczeń: - lokalizuje w czasie i przestrzeni zasięg hiszpańskiego i portugalskiego imperium kolonialnego oraz podboje Hernána Cortésa i Francisca Pizarra, - porównuje organizację hiszpańskiego i portugalskiego imperium kolonialnego, - opisuje przebieg i skutki wypraw konkwistadorskich, - charakteryzuje i ocenia postawy konkwistadorów	2	Uczeń: C.5.1. charakteryzuje i ocenia postawy Europejczyków wobec mieszkańców zdobywanych i odkrywanych ziem w epoce nowożytnej.	Ćwiczenia interaktywne na portalu www.scholaris.pl : - Kultury prekolumbijskie. - Organizacja terenów podbitych.

		Anglii.	wobec rdzennej ludności Ameryki, - charakteryzuje i ocenia postawy XVII-wiecznych kolonizatorów brytyjskich wobec rdzennej ludności Ameryki.			
3	Epoka druku.	1. Humanizm – geneza i założenia nowego prądu i nowej epoki. 2. Jan Gutenberg i jego odkrycie. 3. Wpływ słowa drukowanego na upowszechnienie nowych idei religijnych. 4. Wpływ słowa drukowanego na	Uczeń: - charakteryzuje humanizm jako nowy nurt w rozwoju cywilizacji europejskiej, - omawia wpływ humanizmu na sztukę, życie intelektualne i koncepcje polityczne nowożytnej Europy, - wyjaśnia, na czym polegało wyjątkowe znaczenie wynalazku Jana Gutenberga, - omawia wpływ druku na	1	Uczeń: C.2.1. charakteryzuje kulturowe i społeczne konsekwencje upowszechnienia druku w epoce nowożytnej.	Ćwiczenia interaktywne na portalu www.scholaris.pl : - Narodziny renesansu. - Renesans w Europie.

		upowszechnienie nowych idei politycznych i naukowych. 5. Wpływ słowa drukowanego na upowszechnienie literatury w języku narodowym.	upowszechnienie nowych idei religijnych, politycznych i naukowych, - przedstawia wpływ druku na rozwój literatury w języku narodowym.			
4	Wojny religijne w nowożytnej Europie.	1. Przyczyny konfliktów religijnych w nowożytnej Europie. 2. Wojny religijne w Niemczech. 3. Wojny religijne we Francji. 4. Religijny podtekst wojny 30-letniej.	Uczeń: - omawia polityczne następstwa religijnego podziału Europy, - opisuje przyczyny i przebieg wojen religijnych w Niemczech i we Francji, - wyjaśnia znaczenie pokoju w Augsburgu i edyktu nantejskiego,	2	Uczeń: C.8.1. analizuje przyczyny i następstwa wojen religijnych w nowożytnej Europie.	Ćwiczenia interaktywne na portalu www.scholaris.pl : - Wojna trzydziestoletnia.

			- przedstawia religijne uwarunkowania wojny 30-letniej, - uzasadnia związek między konfliktami religijnymi a walką o hegemonię polityczną w Europie.			
5	<i>Sapere aude.</i>	1. Rewolucja naukowa w dobie baroku. 2. Powstanie i działalność towarzystw naukowych: a. Royal Society b. Académie des Sciences 3. Oświeceniowy przełom naukowy i filozoficzny.	Uczeń: - wyjaśnia, na czym polegała rewolucja naukowa w dobie baroku, - omawia cele i działalność pierwszych europejskich towarzystw naukowych, - charakteryzuje oświecenie jako przełom naukowy i filozoficzny, - omawia wiodące nurty filozoficzne epoki,	2	Uczeń: C.4.1. opisuje funkcjonowanie nowożytnej republiki uczonych (republiques des lettres); charakteryzuje instytucje nowożytnej nauki (akademia, encyklopedia); C.4.2. ocenia dziedzictwo oświeceniowego racjonalizmu w świecie	Ćwiczenia interaktywne na portalu www.scholaris.pl : - Dorobek naukowy XVIII w. - Myśl kulturalna i polityczna Oświecenia.

		4. Racjonalizm – cechy charakterystyczne. 5. Oświeceniowi racjoniści: a. René Descartes, b. Izaak Newton, c. Immanuel Kant. 6. Dziedzictwo oświeceniowego racjonalizmu.	- przedstawia założenia racjonalizmu oraz poglądy jego wybitnych przedstawicieli na przykładzie René Descartesa, Izaaca Newtona, Immanuela Kanta, - omawia i ocenia wpływ oświeceniowego racjonalizmu na współczesną myśl polityczną i filozoficzną.		współczesnym.	
6	Epoka światła.	1. Wpływ oświeceniowych idei na europejską kulturę. 2. Czasopiśmiennictwo epoki w służbie kultury, wychowania, nauki i propagandy. 3. Publicystyka epoki.	Uczeń: - przedstawia cechy charakterystyczne i wpływ idei oświecenia na europejską kulturę, - wyjaśnia rolę edukacji i informacji dla upowszechniania prądów oświeceniowych,	1	Uczeń: C.2.2. opisuje instytucje i media kształtujące opinię publiczną w dobie oświecenia.	

		4. Teatr jako instytucja kształtująca opinię publiczną.	- charakteryzuje i ocenia rolę czasopiśmiennictwa i publicystyki epoki, - omawia wpływ prasy i teatru na kształtowanie opinii publicznej epoki.			
7	Oświeceniowe idee tolerancji.	1. Oświeceniowe koncepcje tolerancji w poglądach Voltaire'a i Johna Locke'a. 2. Realizacja koncepcji tolerancji na przykładzie: a. Konstytucji Stanów Zjednoczonych, b. Deklaracji Praw Człowieka i Obywatela. 3. Tolerancja	Uczeń: - omawia oświeceniowe rozumienie tolerancji, - charakteryzuje poglądy Voltaire'a i Johna Locke'a na kwestię tolerancji, - przedstawia realizację oświeceniowej koncepcji tolerancji na przykładzie Konstytucji Stanów Zjednoczonych oraz Deklaracji Praw Człowieka i Obywatela, - wyjaśnia różnice między	1	Uczeń: C.5.2. wyjaśnia różnice między oświeceniową koncepcją tolerancji a współczesnym rozumieniem tego pojęcia.	

		współcześnie.	oświeceniowym i współczesnym rozumieniem tolerancji.			
8	U źródeł kapitalizmu.	1. Geneza kapitalizmu. 2. Narodziny mechanizmów i instytucji finansowych. 3. Rozwój handlu. 4. Nowe formy produkcji – system nakładczy i manufaktura. 5. Ideologiczne podstawy kapitalizmu. 6. Gospodarcze i społeczne skutki przemian	Uczeń: - omawia genezę kapitalizmu, - wyjaśnia proces tworzenia się charakterystycznych dla kapitalizmu instytucji finansowych oraz mechanizmy ich funkcjonowania, - wyjaśnia wpływ postępu technicznego na przemiany gospodarcze epoki, - omawia sposób funkcjonowania systemu nakładczego i manufaktury jako nowych form produkcji, - omawia doktrynę merkantylizmu i fizjokratyzmu	1	Uczeń: C.6.1. opisuje instytucje ważne dla rozwoju gospodarki kapitalistycznej (np. bank, giełdę, weksel); charakteryzuje ponadregionalne więzi gospodarcze w epoce nowożytnej; C.6.2. wyjaśnia genezę gospodarki kapitalistycznej w Europie i ocenia rolę, jaką odegrał kapitalizm w zapewnieniu Europie pierwszeństwa	Ćwiczenia interaktywne na portalu www.scholaris.pl: - Gospodarka europejska w XVII w.

		ekonomicznych w epoce nowożytnej.	i jej wpływ na rozwój gospodarczy kontynentu, - wyjaśnia wpływ przemian ekonomicznych na państwo i społeczeństwo Europy nowożytnej, - ocenia system kapitalistyczny.		w nowożytnym świecie.	
9	Sprawdzian wiadomości.			1		
10	Polityczne oblicze nowożytnej Europy i świata.	1. Demokracja szlachecka w Polsce: a. przywileje szlacheckie, b. sejmiki i ich znaczenie, c. sejm i jego funkcjonowanie, d. miejsce i rola króla.	Uczeń: - omawia proces dominacji szlachty w życiu politycznym państwa polskiego, - charakteryzuje rozwój i funkcjonowanie instytucji demokracji szlacheckiej, - opisuje rolę króla w systemie demokracji szlacheckiej,	3	Uczeń: C.7.1. analizuje funkcjonowanie staropolskiego parlamentaryzmu na tle porównawczym.	Ćwiczenia interaktywne na portalu www.scholaris.pl : - Co wiesz o ustroju Rzeczypospolitej szlacheckiej? - Parlamentaryzm w Anglii.

		2. Przemiany ustrojowe w Anglii: a. parlamentaryzm angielski sprzed rewolucji, b. republika angielska, c. <i>chwalebna rewolucja</i> i jej skutki. 3. Monarchia absolutna we Francji. 4. Absolutyzm oświecony na przykładzie Rosji, Prus i Austrii. 5. Amerykańska demokracja.	- omawia przemiany parlamentaryzmu angielskiego, - charakteryzuje funkcjonowanie republiki angielskiej, - opisuje skutki ustrojowe <i>chwalebnej rewolucji</i> w Anglii, - charakteryzuje model nowożytnej monarchii absolutnej na przykładzie Francji, - omawia cechy charakterystyczne absolutyzmu oświeconego, - opisuje absolutyzm oświecony na przykładzie Rosji, Prus i Austrii, - omawia cechy			- Absolutyzm we Francji. - Monarchia absolutna i parlamentarna.
--	--	---	--	--	--	---

			charakterystyczne amerykańskiej demokracji, - porównuje organizację monarchii absolutnych i państw rządzonych przez parlamenty, - porównuje rolę władcy w monarchii absolutnej i demokracji szlacheckiej.			
11	Szlachcic polski.	1. Obyczajowość polskiej szlachty doby odrodzenia. 2. Sarmatyzm. 3. Wizerunek własny szlachty polskiej: a. starożytne korzenie b. poczucie wyższości c. tradycyjne wartości d. solidarność	Uczeń: - omawia proces odchodzenia od średniowiecznego ideału rycerza, - charakteryzuje przemiany w stylu życia i obyczajowości szlachty w XVI i XVII wieku, - przedstawia cechy charakterystyczne sarmatyzmu i jego wpływ na	2	Uczeń: C.3.1. charakteryzuje polską obyczajowość w epoce nowożytnej; analizuje na przykładach ikonograficznych, pamiątkarskich i epistolograficznych sarmackie wzorce zachowań i ocenia	Ćwiczenia interaktywne na portalu www.scholaris.pl: - Polska widziana oczami obcokrajowca i Polaka.

		stanowa e. moda i obyczaje 4. Szlachta polska widziana oczyma innych: a. pycha b. anarchizacja życia politycznego c. wsteczność d. dewocja 5. Model kształcenia szlachty polskiej: a. gimnazja protestanckie b. kolegia jezuickie c. Uniwersytet Krakowski, Akademia Zamoyska i Uniwersytet Wileński	światopogląd i obyczaje polskiej szlachty, - opisuje sarmacki wizerunek szlachcica i wzorce jego zachowań, - ocenia trwałość tradycji sarmackiej w świadomości polskiej, - przedstawia obraz szlachty polskiej widziany oczyma obcych, - charakteryzuje możliwości edukacyjne szlachty polskiej, - ocenia model kształcenia młodzieży szlacheckiej w Polsce.		trwałość tych wzorców; C.3.2. analizuje model kształcenia polskiego szlachcica w epoce nowożytnej.	
--	--	---	--	--	--	--

		d. studia zagraniczne				
12	Od demokracji szlacheckiej do oligarchii magnackiej.	1. Wartości demokracji szlacheckiej: a. wolność b. równość c. tolerancja 2. Stosunek szlachty do państwa i króla. 3. Przyczyny kryzysu demokracji szlacheckiej w Polsce. 4. Oligarchizacja i klientelizm – przejawy kryzysu państwowości Rzeczypospolitej szlacheckiej.	Uczeń: - omawia wartości demokracji szlacheckiej w sferze idei i rzeczywistej ich realizacji, - przedstawia i ocenia stosunek szlachty do państwa, króla i innych grup społecznych, - charakteryzuje przyczyny i przejawy kryzysu demokracji szlacheckiej w XVII w., - omawia zalety i wady demokracji szlacheckiej, - ocenia system demokracji szlacheckiej w Rzeczypospolitej XVII w.	2	Uczeń: C.7.2. analizuje i ocenia zjawisko oligarchizacji życia politycznego i rozwoju klienteli jako nieformalnego systemu władzy w I Rzeczypospolitej.	Ćwiczenia interaktywne na portalu www.scholaris.pl: - Kryzys Rzeczypospolitej.
13	Wielkie wojny	1. Geopolityczne	Uczeń:	2	Uczeń:	Ćwiczenia

	XVII wieku.	położenie Rzeczypospolitej XVII wieku. 2. Przyczyny, zasięg i skutki wojen Polski z Rosją, Szwecją i Turcją. 3. Wielcy wodzowie i ich bitwy: a. Jan Karol Chodkiewicz pod Kircholmem, b. Stanisław Żółkiewski pod Kłuszynem, c. Jan III Sobieski pod Wiedniem. 4. Powstania kozackie na Ukrainie –	- omawia geopolityczne położenie Rzeczypospolitej XVII w., - przedstawia przyczyny wielkich wojen Rzeczypospolitej w XVII w., - lokalizuje w czasie i przestrzeni miejsca najważniejszych bitew oraz zmiany terytorialne, będące skutkiem wielkich wojen, - przedstawia sylwetki wielkich wodzów i ich strategię na przykładzie bitew pod Kircholmem, Kłuszynem i Wiedniem, - opisuje przyczyny, przebieg i skutki powstań kozackich na Ukrainie,		C.8.2. charakteryzuje wybrane sylwetki wodzów i ich strategię z okresu Rzeczypospolitej przedrozbiorowej.	interaktywne na portalu www.scholaris.pl: - Wiek wojen.
--	-------------	---	--	--	--	---

		przyczyny, zasięg i skutki. 5. Legenda Jeremiego Wiśniowieckiego.	- charakteryzuje postać Jeremiego Wiśniowieckiego i odnosi się do jego legendy historycznej i wizerunku literackiego.			
14	Dlaczego upadła Rzeczpospolita szlachecka?	1. Patrioci czy zdrajcy? – spór o postawy polskiej szlachty wobec kryzysu państwa i władzy w XVII-XVIII wieku. 2. Z winy własnej czy sąsiadów? - spór o przyczyny upadku Rzeczypospolitej szlacheckiej.	Uczeń: - charakteryzuje i ocenia poglądy oraz postawy szlachty polskiej wobec kryzysu państwa i władzy w XVII-XVIII w., - wyjaśnia uwarunkowania upadku Rzeczypospolitej szlacheckiej, - omawia i ocenia różne stanowiska w sporze o okoliczności upadku państwa polskiego, - formułuje argumenty do	2	Uczeń: C.9.1 charakteryzuje, na wybranych przykładach, postawy obywateli wobec wyzwań epoki (XVI–XVIII w.); C.9.2. charakteryzuje spory o przyczyny upadku I Rzeczypospolitej.	1. symulacja „Sąd nad historią” 2. Ćwiczenia interaktywne na portalu www.scholaris.pl : - Zalety ustroju Rzeczypospolitej w XVII w. - Wady ustroju Rzeczypospolitej szlacheckiej.

			dyskusji, - zajmuje stanowisko w sporze.			
15	Sprawdzian wiadomości.			1		
XIX wiek						
16	Czy Europa odmieniła świat? Czy świat odmienił Europę?	1. Podobieństwa i różnice w polityce Europy wobec Chin, Indii i Japonii w XIX wieku. 2. Wpływ sztuki japońskiej na art nouveau. 3. Wpływ filozofii indyjskiej na poglądy pesymistów XIX wieku. 4. Rola kolonializmu europejskiego dla	Uczeń: - przedstawia podobieństwa i różnice w polityce Europy wobec Chin, Indii i Japonii w XIX w., - wyjaśnia wpływ kultury japońskiej na sztukę europejską przełomu XIX i XX w., - charakteryzuje wpływ filozofii indyjskiej na poglądy filozoficzne epoki, - omawia i ocenia rolę	2	Uczeń: D.1.1. opisuje politykę Europy wobec Chin, Indii i Japonii w XIX w.; ocenia znaczenie odkrycia kultur Chin, Indii i Japonii dla cywilizacji europejskiej; D.1.2. przedstawia spory o ocenę roli kolonializmu europejskiego dla Europy i terytoriów kolonizowanych.	- praca w grupach, - dyskusja panelowa.

		Europy i terytoriów kolonizowanych.	kolonializmu dla Europy i terytoriów kolonizowanych, - formułuje argumenty do dyskusji, - zajmuje stanowisko w sporze.			
17	Mit „szlachetnego dzikusa”.	1. U źródeł oświeceniowego mitu „szlachetnego dzikusa”. 2. „Szlachetny dzikus” w wyobrażeniu XIX-wiecznych Europejczyków. 3. Mit „szlachetnego dzikusa” w twórczości Karola Maya. 4. Rozprawa Charlesa Dickensa z mitem	Uczeń: - wyjaśnia okoliczności narodzin mitu „szlachetnego dzikusa” i jego wpływ na XIX-wieczne kierunki umysłowe i literackie, - opisuje wyobrażenia „szlachetnego dzikusa” w literaturze i malarstwie epoki, - przedstawia mit „szlachetnego dzikusa” w twórczości Karola Maya, - wyjaśnia okoliczności i skutki	1	Uczeń: D.5.1. charakteryzuje obecność mitu „szlachetnego dzikusa” w literaturze epoki, opisuje europejskie wyobrażenia o mieszkańcach innych kontynentów zawarte w literaturze przygodowej.	

		„szlachetnego dzikusa”.	rozprawy Europejczyków z mitem „szlachetnego dzikusa”.			
18	Kultura masowa.	1. Narodziny społeczeństwa masowego. 2. Kultura masowa – cechy charakterystyczne. 3. Rozwój nowych form przekazu informacji: a. prasa b. reklama c. fotografia 4. Relacje między kulturą masową a kulturą wysoką. 5. Skutki rozwoju	Uczeń: - omawia przesłanki narodzin społeczeństwa masowego, - charakteryzuje kulturę masową i jej relacje z kulturą elit, - wymienia czynniki sprzyjające kształtowaniu się kultury masowej, - omawia proces rozwoju i cechy charakterystyczne nowych form przekazu informacji, - przedstawia i ocenia skutki społeczne i cywilizacyjne rozwoju kultury masowej.	1	Uczeń: D.2.1. charakteryzuje kulturę masową społeczeństwa XIX-wiecznego; D.2.2. charakteryzuje nowe formy przekazu informacji w społeczeństwie XIX-wiecznym, ze szczególnym uwzględnieniem prasy i reklamy oraz fotografii.	

		kultury masowej.				
19	Romantyczna miłość czy wyborcza kartka?	1. Rola kobiet w XIX-wiecznym społeczeństwie. 2. Miłość romantyczna w literaturze i malarstwie. 3. Od kobiety romantycznej do kobiety współczesnej. 4. Zjawisko emancypacji kobiet – źródła i przejawy. 5. Społeczne i kulturowe skutki emancypacji kobiet.	Uczeń: - omawia rolę kobiet w XIX-wiecznym społeczeństwie, - opisuje wzory miłości romantycznej w odniesieniu do przykładów z literatury i malarstwa, - wyjaśnia, na czym polega trwałość wzorca miłości romantycznej, - charakteryzuje przemiany społeczne i kulturowe XIX-wiecznej Europy, sprzyjające emancypacji kobiet, - omawia proces walki kobiet o szeroko pojęte równouprawnienie, - wskazuje i omawia różne	2	Uczeń: D.3.1. opisuje, na wybranych przykładach, wzory miłości romantycznej i analizuje trwałość tego wzorca kulturowego; D.3.2. wyjaśnia przemiany życia społecznego sprzyjające emancypacji kobiet i przejawy tego procesu.	

			nurty walki kobiet o udział w życiu politycznym i społecznym, - opisuje i ocenia społeczne i kulturowe skutki emancypacji kobiet.			
20	Potęga nauki.	1. XIX-wieczne poglądy na rolę nauki w rozwoju ludzkości: a. scjentyzm, b. pozytywizm. 2. August Comte – ojciec pozytywizmu. 3. Ewolucjonizm Herberta Spencera. 4. Charles Darwin i jego teoria ewolucji. 5. Teoria psychoanalizy	Uczeń: - wyjaśnia wpływ rewolucji naukowej i technicznej na cywilizację XIX w., - omawia ideologiczne założenia scjentyzmu i pozytywizmu, - przedstawia poglądy August Comte’a i Herberta Spencera na ideę postępu, - charakteryzuje teorię darwinizmu i psychoanalizy, - wyjaśnia wpływ darwinizmu i	2	Uczeń: D.4.1. charakteryzuje XIX-wieczną fascynację „postępem”; D.4.2. charakteryzuje konsekwencje darwinizmu i teorii psychoanalizy w naukach społecznych i refleksji etycznej w XIX i XX w.	

		Sigmunda Freuda. 6. Skutki darwinizmu i teorii psychoanalizy dla rozwoju nauk społecznych i etyki w XIX i XX w.	teorii psychoanalizy dla rozwoju nauk społecznych i etyki w XIX i XX w.			
21	Nowa wizja człowieka i narodu.	1. U źródeł XIX-wiecznego nacjonalizmu. 2. Ideolodzy nacjonalizmu i ich poglądy: a. Johann Gottfried Herder b. Maurice Barrès c. Roman Dmowski 3. Od nacjonalizmu do rasizmu. 4. Ideolodzy rasizmu i	Uczeń: - omawia założenia ideologiczne nacjonalizmu, - wyjaśnia, jakie kierunki filozoficzne legły u podstaw ideologii nacjonalizmu, - charakteryzuje poglądy wybranych ideologów nacjonalizmu, - przedstawia relacje między ideologią nacjonalizmu a rasizmem, - opisuje okoliczności narodzin	3	Uczeń: D.5.2. charakteryzuje i ocenia idee nacjonalizmu i rasizmu w XIX w.	

		ich poglądy: a. Joseph Arthur de Gobineau b. Houston Stewart Chamberlain 5. Sprawa kapitana Dreyfusa – przejaw nacjonalizmu czy rasizmu? 6. Ocena nacjonalizmu i rasizmu z perspektywy XIX wieku i współcześnie.	doktryny rasizmu i poglądy jego czołowych teoretyków, - omawia przejawy XIX-wiecznego nacjonalizmu i rasizmu na przykładzie sprawy kapitana Dreyfusa, - ocenia nacjonalizm i rasizm z perspektywy XIX wieku i współcześnie.			
22	Krytycy i entuzjaści kapitalizmu.	1. Rewolucja przemysłowa XIX wieku i jej przejawy. 2. Eksplozja demograficzna i migracje ludności.	Uczeń: - omawia cechy charakterystyczne rewolucji przemysłowej XIX w., - wyjaśnia wpływ eksplozji demograficznej na przemiany	2	Uczeń: D.6.1. charakteryzuje gospodarkę kapitalistyczną w XIX w.; opisuje miasto przemysłowe; wyjaśnia znaczenie kwestii	

		3. Przemiany w urbanizacji – powstanie miast przemysłowych. 4. Robotnicza rzeczywistość: a. warunki pracy, b. życie codzienne, c. walka o prawa pracownicze, d. walka o prawa polityczne. 5. Entuzjaści i krytycy kapitalizmu: a. John Stuart Mill b. Robert Owen 6. Karol Marks, kapitaliści i proletariusze.	gospodarcze i społeczne w XIX w., - omawia przemiany, jakim ulegało miasto na skutek przemian społecznych i gospodarczych, - opisuje życie codzienne i warunki pracy robotników, - charakteryzuje proces walki robotników o prawa polityczne i pracownicze, - przedstawia poglądy entuzjastów i krytyków kapitalizmu, - omawia założenia teorii ekonomicznej Karola Marksa.		robotniczej; D.6.2. charakteryzuje poglądy entuzjastów kapitalizmu oraz przedstawia krytyczne opinie na temat gospodarki kapitalistycznej w XIX w.; wyjaśnia główne założenia marksowskiej teorii ekonomicznej.	
--	--	--	---	--	---	--

23	Sprawdzian wiadomości.			1		
24	Napoleońska legenda.	1. Armia Napoleona – organizacja i uzbrojenie. 2. Podboje napoleońskie – zasięg oraz skutki terytorialne i polityczne. 3. Napoleońska strategia na przykładzie bitwy pod Austerlitz. 4. Stosunek Napoleona do narodów podbitych. 5. Wyzwoliciel czy	Uczeń: - omawia przesłanki militarnych sukcesów Napoleona, - lokalizuje w czasie i przestrzeni zasięg, ważniejsze bitwy i skutki terytorialne podbojów napoleońskich, - omawia skutki polityczne podbojów napoleońskich, - charakteryzuje strategię Napoleona na przykładzie bitwy pod Austerlitz, - omawia cele i metody rządów napoleońskich na terenach podbitych,	2	Uczeń: D.8.1. charakteryzuje, na wybranych przykładach, strategię Napoleona I; analizuje czarną i białą legendę napoleońską; wyjaśnia różnice w ocenie Napoleona I w Polsce i w innych państwach europejskich.	Scenariusz lekcji na portalu www.scholaris.pl: - Okres napoleoński. - Wojny napoleońskiej Francji.

		ciemieźca – ocena polityki Napoleona wobec Europy. 6. Czarna i biała legenda Napoleona.	- ocenia politykę Napoleona wobec Polaków i innych narodów Europy, - ocenia postać Napoleona Bonaparte konfrontując ją z jego czarną i białą legendą.			
25	XIX-wieczne rewolucje.	1. Zjawisko rewolucji w kontekście społecznym i politycznym. 2. Ład powiedeński jako źródło rewolucji europejskich. 3. Środowiska i organizacje rewolucyjne w Europie: a. karbonariusze b. Młoda Europa	Uczeń: - omawia zjawisko rewolucji w kontekście społecznym i politycznym, - charakteryzuje ład powiedeński i wyjaśnia, dlaczego był on źródłem europejskich rewolucji, - przedstawia założenia ideowe i działalność wybranych organizacji rewolucyjnych w Europie, - omawia przyczyny i skutki	4	Uczeń: D.7.1. analizuje, na wybranych przykładach, zjawisko rewolucji społeczno-politycznej i jego ideowe korzenie; D.7.2. analizuje, na wybranych przykładach, ruch anarchistyczny.	Scenariusz lekcji na portalu www.scholaris.pl : - Rewolucja niepodległościowa w Ameryce łacińskiej (1810-1825). - Wiosna Ludów. Rozwój parlamentaryzmu na świecie.

		c. narodnicy 4. Rewolucje w państwach europejskich: a. powstanie dekabrystów b. rewolucja lipcowa we Francji b. rewolucja belgijska 5. Wiosna Ludów jako przykład ogólnoeuropejskiego ruchu rewolucyjnego. 6. Rewolucje w Ameryce Środkowej i Południowej. 7. Komuna Paryska – ostatnia romantyczna rewolucja.	XIX-wiecznych rewolucji w Europie i Ameryce Łacińskiej, - charakteryzuje założenia ideowe anarchizmu i jego stosunek do rewolucji.			
--	--	--	--	--	--	--

		8. Anarchiści wobec rewolucji. a. Pierre Joseph Proudhon b. Piotr Kropotkin c. Michał Bakunin				
26	Wokół światowego ładu.	1. Idea ładu światowego. 2. Pax Romana jako źródło inspiracji stosunków międzynarodowych. 3. Pax Britannica jako XIX-wieczny porządek światowy. 4. U schyłku Imperium Brytyjskiego – Pax Americana. 5. Dlaczego wielkie	Uczeń: - wyjaśnia, co charakteryzowało XIX-wieczny ład międzynarodowy, - analizuje Pax Romana jako źródło inspiracji stosunków międzynarodowych w XIX wieku, - charakteryzuje koncepcję światowej dominacji Imperium Brytyjskiego i jej realizację, - wyjaśnia przyczyny kryzysu	2	Uczeń: D.8.2. charakteryzuje i porównuje trzy koncepcje stworzenia ładu światowego: Pax Romana, Pax Britannica i Pax Americana.	

		imperia tracą rolę światowego hegemonów?	Imperium Brytyjskiego i wzrost znaczenia USA w sferze politycznej, militarnej i ekonomicznej, - formułuje argumenty do dyskusji.			
27	Bić się czy nie bić? – wokół sporów o postawy XIX-wiecznych Polaków.	1. Bić się – charakterystyka i ocena polskiego nurtu insurekcyjnego. 2. Nie bić się – charakterystyka i ocena polskiego realizmu politycznego. 3. Bić się czy nie bić? – spór o postawy Polaków wobec wyzwań epoki.	Uczeń: - przedstawia uwarunkowania i omawia koncepcje polskiego nurtu insurekcyjnego i realizmu politycznego, - przedstawia poglądy i ocenia postawy Polaków wobec wyzwań epoki, - omawia i ocenia różne stanowiska w sporze o istotę i sensowność polskich powstań narodowych, - formułuje argumenty do	2	Uczeń: D.9.1 charakteryzuje i ocenia polityczne koncepcje nurtu insurekcyjnego oraz nurtu realizmu politycznego; D.9.2. charakteryzuje spory o ocenę dziewiętnastowiecznych powstań narodowych.	- dyskusja punktowana

			dyskusji, - zajmuje stanowisko w sporze.			
28	Sprawdzian wiadomości.			1		

B. Sposoby osiągnięcia celów kształcenia i wychowania.

Uczeń kończący w IV etapie edukacyjnym edukację historyczną na poziomie podstawowym i wybierający przedmioty matematyczno-przyrodnicze jako wiodące w swojej dalszej karierze szkolnej nie może, jako świadomy i nowoczesny obywatel i Europejczyk, zapominać o dziedzictwie epok i jego wpływie na świat współczesny. Stąd też istotą zajęć *historia i społeczeństwo* jest nie tylko utrwalenie zdobytej wiedzy i umiejętności, ale także poznanie wydarzeń, zjawisk i procesów ważnych dla dziejów narodu, państwa, Europy i świata oraz istotnych z perspektywy współczesności. Kluczowe jest także kształtowanie i utrwalenie szacunku dla dorobku kulturowego, tradycji i dziedzictwa narodowego oraz przywiązania do swojej małej ojczyzny.

Koncepcja podstawy programowej przedmiotu *historia i społeczeństwo* zakłada interdyscyplinarność w realizacji zajęć. Z jednej strony oznacza to konieczność wykorzystania szeroko pojętych tekstów kultury: źródeł historycznych, kartograficznych i ikonograficznych, fragmentów literatury pięknej, publicystyki i historiografii, filmów i nagrań muzycznych, a także sięgnięcie po zasoby oferowane w technologiach informacyjno-komunikacyjnych. Z drugiej – stawia przed nauczycielem szczególne wyzwanie. Powinien on przyjąć wobec ucznia rolę mistrza - mądrego przewodnika po meandrach historii, którego celem jest pomoc w odkrywaniu przeszłości i dociekaniu prawdy historycznej poprzez stawianie pytań i poszukiwanie odpowiedzi, formułowanie argumentów i ocen. Mistrz-nauczyciel powinien wreszcie wskazać ścieżki samodzielnego dochodzenia do wiedzy z uwzględnieniem naukowego badania przeszłości poprzez integrację nabytej wiedzy, dostępnych informacji oraz własnych doświadczeń i refleksji.

Interdyscyplinarność przedmiotu *historia i społeczeństwo* oraz jego adresaci określają wybór metod nauczania i form pracy. Muszą one spełniać dwa podstawowe warunki: powinny być zależne od możliwości zespołu uczniowskiego, a także na tyle atrakcyjne, by umożliwić realizację kluczowego dla przedmiotu celu, którym jest *pokazanie uczniom zainteresowanym naukami matematycznymi i przyrodznawstwem, że wiedza humanistyczna może stanowić klucz do rozumienia świata współczesnego i pomaga*

w *autoidentyfikacji w świecie*⁴. Pamiętać przy tym należy, że dobór metod nauczania i form pracy przez nauczyciela powinien w sposób najwłaściwszy i najskuteczniejszy umożliwić mu realizację założonych celów kształcenia. Biorąc pod uwagę powyższe uwarunkowania należy ograniczyć metody podające, takie jak wykład, opowiadanie czy rozmowa nauczająca na rzecz poszukujących, aktywizujących uczniów w procesie nauczania i pozwalających na pogłębienie wielu umiejętności (myślenie przyczynowo-skutkowe, czasowo-przestrzenne, odróżnianie faktów od opinii, wyciąganie wniosków, formułowanie ocen itd.). Nie należy zapominać także o wykorzystaniu technologii informacyjno-komunikacyjnych, które mogą ułatwić poznanie historyczne i kształcenie umiejętności oraz uatrakcyjnić formy pracy poprzez np. tworzenie prezentacji multimedialnych, pracę z mapą za pośrednictwem programów komputerowych, korzystanie z portali internetowych czy platform edukacyjnych. Ważną rolę może odegrać wykorzystanie tablicy interaktywnej jako wszechstronnego, skutecznego i nowoczesnego środka dydaktycznego.

Zajęcia dydaktyczne powinny być tak zorganizowane, by wspierały kształtowanie pożądanych postaw otwartości, wrażliwości, twórczego myślenia i działania oraz krytycznego stosunku do rzeczywistości.

C. Metody i formy pracy

Planowanie pracy dydaktycznej jest niezbędnym warunkiem skutecznego nauczania. Każdy nauczyciel ma obowiązek wybrać program kształcenia oraz przeanalizować go i przystosować do specyfiki zespołu uczniowskiego oraz warunków pracy. Nauczyciel decyduje bowiem o tym, czego, w jakim tempie i w jaki sposób będą uczyli się jego uczniowie. Jedną z najczęściej stosowanych form planowania pracy dydaktycznej jest planowanie wynikowe, opierające się na konkretnie i realistycznie określonych wymaganiach programowych, czyli oczekiwanych osiągnięciach ucznia. Ważna jest przy tym operacjonalizacja i taksonomia celów (uczeń zna, rozumie, potrafi w sytuacjach typowych, potrafi w sytuacjach problemowych) oraz hierarchizacja wymagań programowych (np. podstawowe, ponadpodstawowe/rozszerzające, dopełniające).

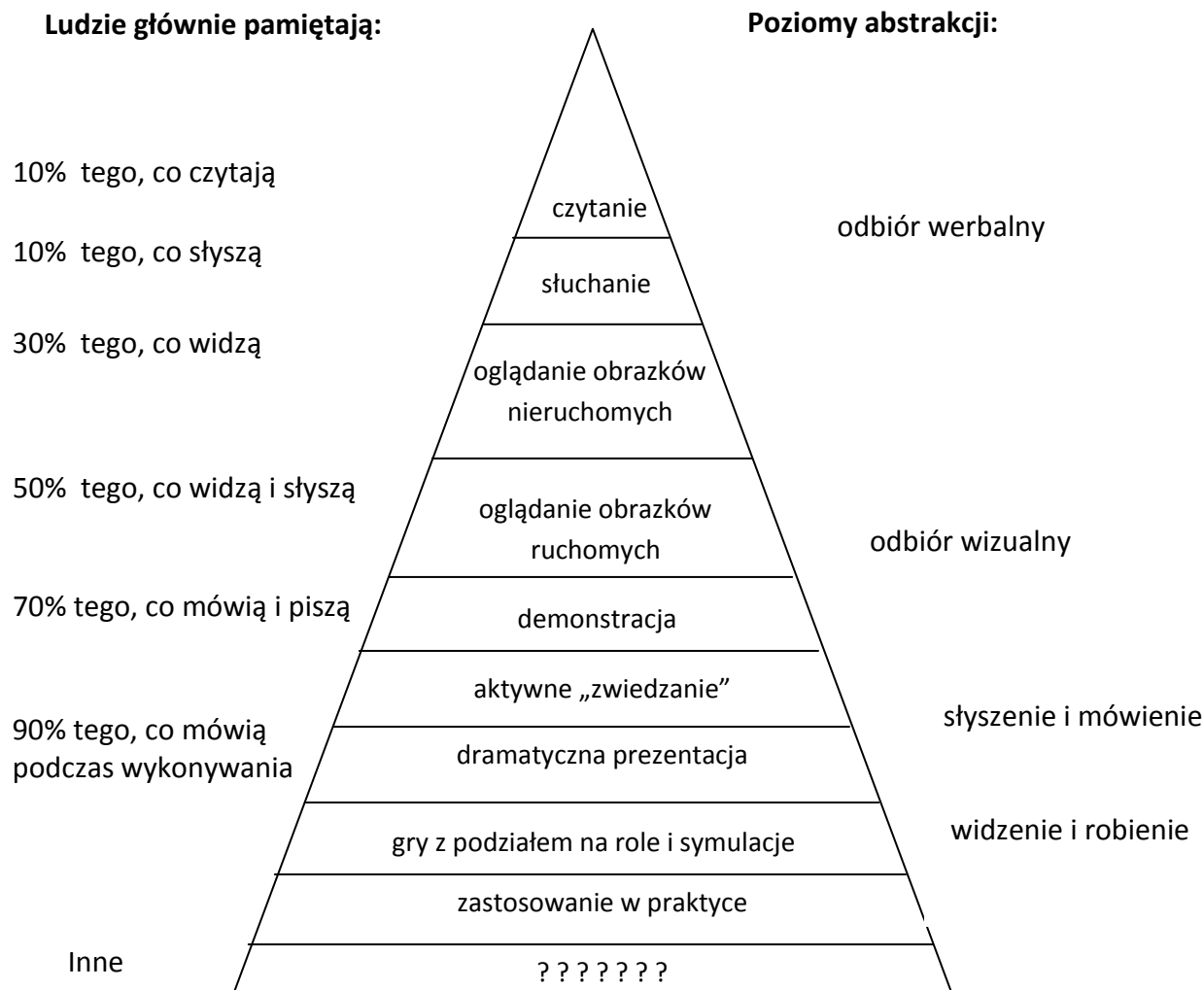
⁴ Ibidem, s. 81.

Obok planu wynikowego niezmiernie istotne jest dobre przygotowanie się nauczyciela do lekcji, czyli określenie celów, wskazanie potrzebnych środków dydaktycznych, dobranie form i metod pracy oraz zaplanowanie sposobu realizacji zajęć. Jednym słowem – potrzebny jest dobry konspekt. Może on przyjąć formę tradycyjną, zakładającą w zasadniczym przebiegu lekcji trzy jej fazy: wprowadzenie, rozwinięcie i podsumowanie. Może być to też tzw. lekcja kreatorska, nastawiona nie tylko na nabycie nowej wiedzy i umiejętności, ale także na kształcenie kompetencji kluczowych. Wówczas takie zajęcia składają się z kilku ogniw: zaangażowania, badania i przekształcania, prezentacji, podsumowania i refleksji.

Wybór sposobu realizacji zajęć należy ostatecznie do nauczyciela, jego doświadczenia pedagogicznego, posiadanych środków dydaktycznych czy biegłości w stosowaniu metod aktywizujących ucznia w procesie nauczania. O znaczeniu tych metod we współczesnej dydaktyce nie trzeba już dzisiaj nikogo przekonywać. Zdecydowanie wpływają one na efektywność procesu nauczania, powodują wzrost zaangażowania uczniów, motywują ich do samodzielnego zdobywania wiedzy i uczyć umiejętności ponadprzedmiotowych. O wartości dydaktycznej metod aktywizujących świadczy stożek Dale’a⁵.

⁵ D. Elsner, K. Knafel, *Jak organizować wewnątrzszkolne doskonalenie nauczycieli?*, Chorzów 2002, s. 20.

Stożek Dale'a.

Musimy jednak zdawać sobie sprawę, że nawet najlepsza metoda aktywizująca może się nie sprawdzić, na co wpływ mogą mieć warunki zewnętrzne lub określona sytuacja dydaktyczna. Dlatego też dobrym rozwiązaniem może okazać się łączenie kilku uzupełniających się metod nauczania. Poniżej przedstawiono najczęściej stosowane w praktyce szkolnej metody nauczania, zaliczane do klasycznych i aktywizujących.

Klasyczne metody nauczania.

1. **Wykład** – jest to metoda stosowana w sytuacji, gdy uczniowie posiadają już pewien zasób wiedzy historycznej i rozwinęli umiejętność myślenia abstrakcyjnego. W praktyce szkolnej najczęściej wykorzystujemy wykład informacyjny (służący poszerzeniu i uzupełnieniu wiedzy,

wprowadzaniu nowych informacji), analityczny (omawiający w sposób szczegółowy określone zjawiska i procesy historyczne) i syntetyczny (podsumowujący większe partie materiału lub epokę historyczną, oparty o selekcję i hierarchizację faktów, zjawisk i procesów). Istotą dobrego wykładu jest wcześniej opracowany plan, motywujący nas do wygłaszania uporządkowanej, logicznej i interesującej słuchaczy wypowiedzi oraz środki dydaktyczne ilustrujące przekaz ustny, takie jak: plansze, schematy, rysunki, które pozwolą nam podtrzymać uwagę i zainteresowanie uczniów.

2. Rozmowa nauczająca – metoda polegająca na dochodzeniu do nowych informacji poprzez stawianie odpowiednich pytań: przygotowawczych, naprowadzających, skłaniających do posługiwania się zdobytą wiedzą, podsumowujących. Metodę tą można praktycznie stosować we wszystkich etapach lekcji. Należy jednak pamiętać o odpowiednim przygotowaniu uczniów oraz o precyzyjnym i jednoznacznym sposobie zadawania pytań, co umożliwi osiągnięcie zamierzonego rezultatu, czyli dojście do pożądaných wniosków czy rozwiązań problemowych.

Metody aktywizujące ucznia w procesie nauczania.

1. Praca w grupie – należy do metod kształcących umiejętność pracy w zespole. Najczęściej jest łączona z innymi metodami aktywizującymi wzmacniając efekty dydaktyczne. Zasadą pracy w grupie jest niewielka liczebność zespołu (4-5 osób), przydział pełnionych ról (lider, sekretarz, sprawozdawca), jasno sprecyzowane polecenie (instrukcja dla grupy z zadaniem do wykonania) oraz ustalone reguły współpracy (np. mówimy na temat, nie krytykujemy, nie ośmieszamy pomysłów innych itp.).

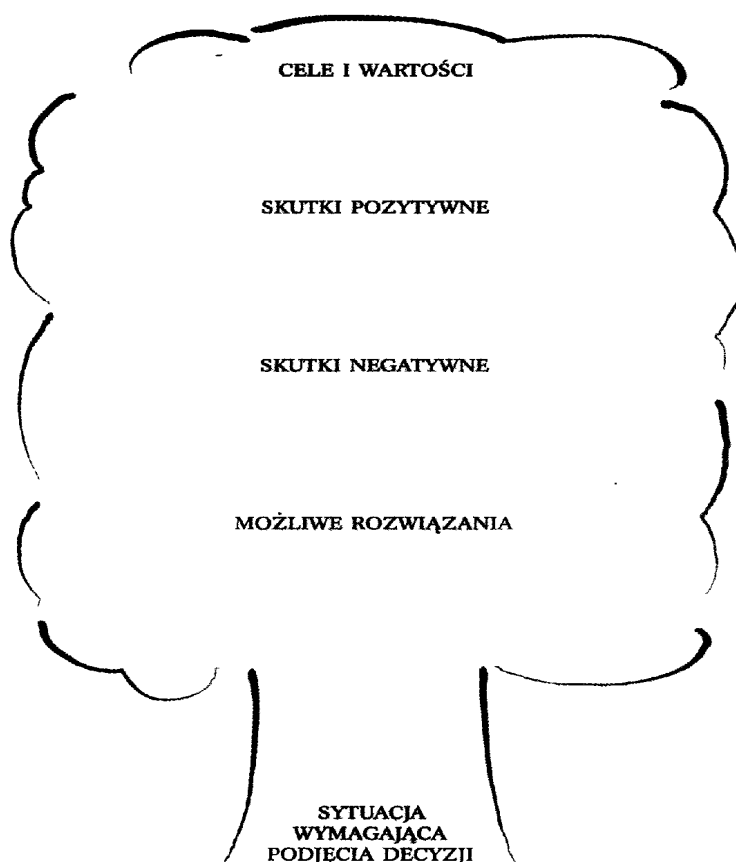
2. Burza mózgów – metoda ta służy kształceniu umiejętności krytycznego myślenia poprzez analizę problemu, kreatywność w proponowaniu rozwiązań i przełamywanie oporów w prezentowaniu własnego stanowiska. Stosując tą metodę wspólnie z uczniami generujemy jak najwięcej propozycji i pomysłów na rozstrzygnięcie określonej kwestii, a następnie analizujemy, porządkujemy i wybieramy te, które pomogą nam rozwiązać problem.

3. JIGSAW – to metoda, w której poprzez pracę w zespole i uczenie się we współpracy uczniowie nabywają umiejętność aktywnego zaangażowania się w pracę grupy oraz poczucia odpowiedzialności za siebie i innych. Metodę tą łączymy z pracą w grupie, w której każdy

z jej członków przyswaja sobie określoną partię materiału, a następnie przekazuje kolegom w zespole zdobyte przez siebie informacje. Podsumowaniem pracy metodą JIGSAW może być sprawdzian obejmujący całość wiedzy opanowanej przez uczniów lub konkurs, który pozwoli wyłonić najlepszy zespół.

4. **Drzewo decyzyjne** – należy do grupy metod kształcących umiejętność dokonywania wyboru i podejmowania decyzji. Zadaniem uczniów pracujących tą metodą jest dostrzeżenie związku między przyjętym rozwiązaniem problemu, a jego przewidywanymi skutkami (negatywnymi i pozytywnymi) przy zachowaniu dodatkowych uwarunkowań, takich jak cele i wartości, brane pod uwagę przez osobę/osoby podejmujące decyzję. Swoje przemyślenia uczniowie zapisują na specjalnym schemacie uzupełnianym w odpowiedniej kolejności.

SCHEMAT DRZEWA DECYZYJNEGO

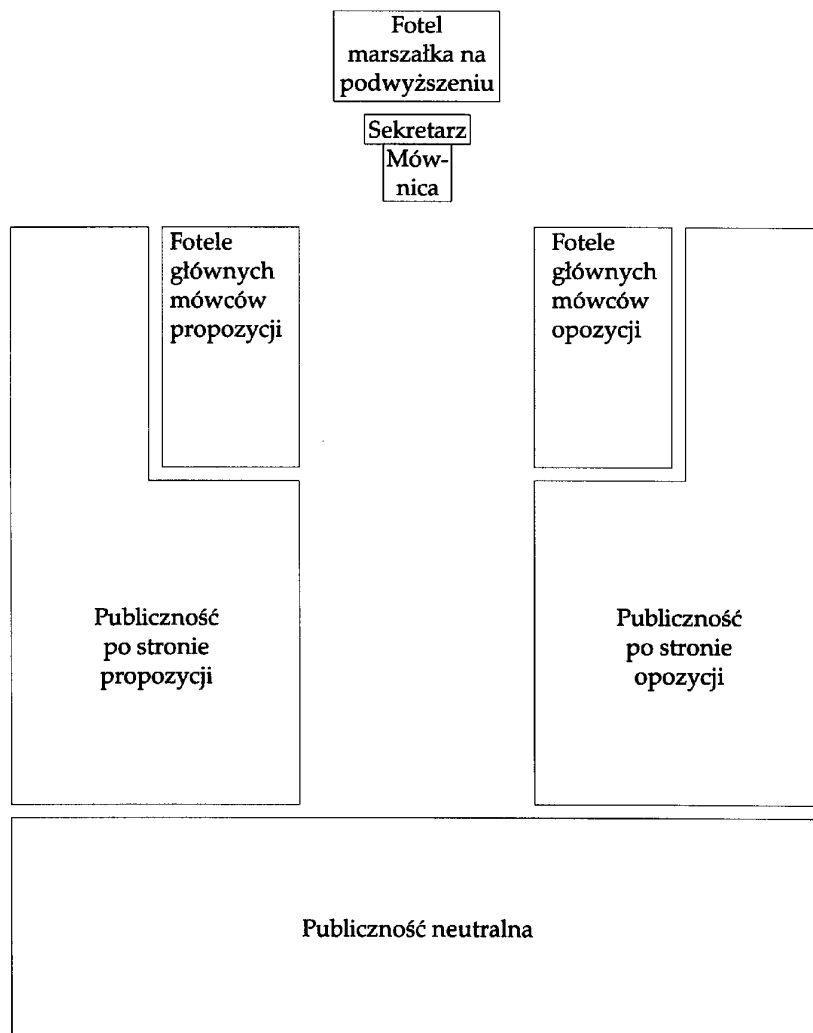

Rozpoczynamy od określenia problemu lub sytuacji wymagającej podjęcia decyzji, a następnie określamy cele i wartości przyjęte za kryterium decyzji. Następnie formułujemy proponowane rozwiązania oraz pozytywne i negatywne skutki każdego z nich pamiętając o założonych celach i wartościach. Po wypełnieniu schematu podejmujemy decyzję, które z proponowanych rozwiązań jest właściwe i uzasadniamy swój wybór. Możemy też skonfrontować go z rzeczywistością historyczną.

5. **Debata „za” i „przeciw”** – należy do metod kształcących umiejętność wymiany poglądów. Umożliwia uczniom spojrzenie na problem z dwóch odmiennych punktów widzenia oraz ułatwia podjęcie decyzji lub ocenę. Zespół uczniowski dzielimy na dwie grupy, których zadaniem jest zebranie argumentów na poparcie swojego stanowiska. Nauczyciel określa temat debaty i zasady jej prowadzenia oraz czas i kolejność prezentacji. Wnioski obu zespołów powinny być zapisane na tablicy tak, by posłużyć do podsumowania debaty i wyciągnięcia wniosków.

6. **Debata oksfordzka** – jest jedną z form debaty „za” i „przeciw”, pozwalającą na szczegółową analizę problemu i podjęcie decyzji. Wymaga jednak specyficznej organizacji. Biorą w niej udział dwie kiluosobowe grupy, a debatą kieruje marszałek-moderator. Wymaga także specjalnego układu sali oraz porządku obrad. Punktem wyjścia do debaty oksfordzkiej jest temat sformułowany w postaci jasno określonej tezy. Jako pierwszy zabiera głos jej obrońca, potem przeciwnik. Czas każdego wystąpienia jest z góry określony i przestrzegany przez marszałka-moderatora. Po wystąpieniach przedstawicieli obu grup w debacie mogą wziąć udział przedstawiciele publiczności, którym głosu (na przemian zwolennikom i przeciwnikom tezy) udziela marszałek-moderator. Debatę kończy głosowanie, w którym publiczność decyduje, czyje argumenty i sztuka retoryki bardziej ją przekonały.

UKŁAD SALI PODCZAS DEBATY OKSFORDZKIEJ⁶

7. **Dyskusja punktowana** – metoda sprzyjająca kształtowaniu technik negocjacyjnych, umiejętności formułowania argumentów, uzasadniania własnego stanowiska, brania pod uwagę poglądów innych uczestników debaty oraz przygotowania do publicznych wystąpień. Jest to metoda szczególnie przydatna podczas podsumowania lub powtarzania wiadomości, ponieważ umożliwia sprawdzenie oraz ocenienie wiedzy i umiejętności uczniów w sposób inny niż tradycyjny. Ważne jest tutaj sformułowanie problemu, wokół którego będzie się toczyć dyskusja, jej plan, zasady przebiegu (czas wystąpień, ilość uczestników) oraz kryteria oceny.

⁶ Edukacja prawna i obywatelska. Scenariusze lekcji dla szkół średnich, cz. 2, CEO, Warszawa 1998, s. 15.

ARKUSZ OCENY DYSKUSJI PUNKTOWANEJ⁷

KRYTERIA OCENY UCZESTNICY	Punkty	1	2	3	4	5	6	7
Prezentacja informacji na podstawie faktów.	+2							
Zajęcie stanowiska, prezentacja osobistej opinii.	+2							
Dostrzeganie analogii/podobieństw	+2							
Komentarz do informacji lub jej uzupełnienie	+1							
Zwrócenie uwagi na błąd	+1							
Wypowiedź nie na temat, nieprzestrzeganie planu	-2							
Rozpoczęcie dyskusji	+1							
Rozwijanie dyskusji	+1							
Wciągnięcie do dyskusji osoby, która się jeszcze nie wypowiedziała	+1							
Przerywanie innym, przeszkadzanie w dyskusji	-3							
Monopolizowanie dyskusji (wypowiedź powyżej 50 sekund)	-2							
Atak osobisty (niewłaściwe uwagi o charakterze personalnym)	-3							
Przeproszenie	+1							
Ogółem punktów								

Za udział w dyskusji uczniowie otrzymują punkty dodatnie (za przygotowanie merytoryczne, oczekiwane umiejętności i zachowania) oraz ujemne (za kulturę dyskusji).

8. Dyskusja panelowa – jest to metoda służąca nie tylko wymianie poglądów, ale także możliwości wyrobienia sobie własnego poglądu na dany temat po wysłuchaniu opinii innych osób. Istotą tej metody jest dyskusja ekspertów, w czasie której przedstawiają i porównują swoje stanowiska oraz dochodzą do wspólnych wniosków. Ponieważ rozmowa ekspertów toczy się w obecności publiczności, po jej zakończeniu słuchacze zadają pytania, dzielą się wątpliwościami prowokując dalszą debatę nad danym zagadnieniem. Dyskusją panelową

⁷ M. Rutkowska-Pasza, *Biblioteczka poszukiwań. Historia i wiedza o społeczeństwie*, Warszawa 1995, s. 12-13.

kieruje moderator (funkcję tą może pełnić nauczyciel), który pilnuje czasu wypowiedzi, udziela głosu uczestnikom panelu oraz dokonuje podsumowania spotkania.

9. **Metaplan** – należy do metod kształcących umiejętność twórczego rozwiązywania problemów i opiera się o wieloetapową analizę zjawiska lub procesu historycznego. Rozpoczynamy od ustalenia stanu faktycznego i pożądanego, a następnie porządkujemy przyczyny oraz okoliczności, które miały wpływ na różnice między rzeczywistością a oczekiwaniami. Podsumowaniem pracy metodą metaplanu jest sformułowanie wniosków. Poszczególne etapy pracy metodą metaplanu zapisujemy na schemacie.

SCHEMAT METAPLANU

PROBLEM		
JAK BYŁO? - - - - -		JAK BYĆ POWINNO? - - - - -
DLACZEGO NIE BYŁO TAK, JAK BYĆ POWINNO?		
WNIOSKI		

10. **Analiza SWOT** – należy do metod kształcących umiejętność analizy i oceny problemów, zjawisk i procesów, które mają doprowadzić uczniów do podjęcia decyzji. Istotą pracy z wykorzystaniem tej metody jest wskazanie mocnych (ang. *strenghts* – S) i słabych (ang.

weaknesses – W) stron omawianego problemu, a następnie określenie wynikających z nich szans i możliwości (ang. *opportunities* – O) oraz zagrożeń (ang. *threats* – T). Wnioski z analizy uczniowie wpisują w odpowiednio przygotowany arkusz.

ARKUSZ ANALIZY SWOT

PROBLEM	
MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
SZANSE I MOŻLIWOŚCI	ZAGROŻENIA

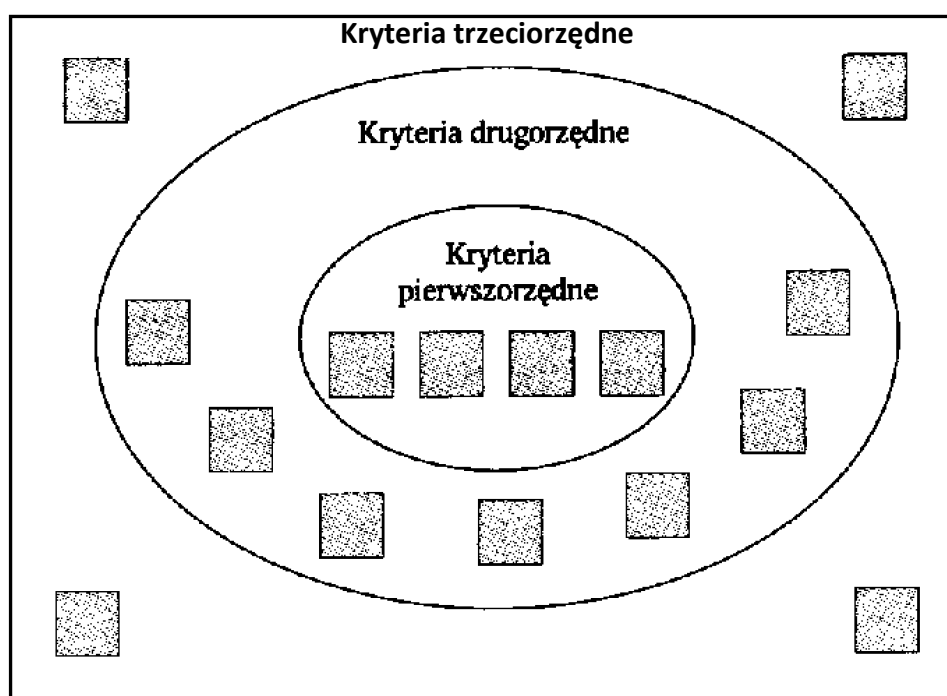
Zaletą tej metody jest możliwość jej wykorzystania zarówno w pracy w grupach, jak i z całym zespołem uczniowskim.

11. **Studium przypadku** – to metoda kształcąca umiejętność rozwiązywania problemów. Zakłada opis i analizę problemu/zdarzenia oraz wykrycie rządzących nim prawidłowości, a następnie przeniesienie wniosków na inne, analogiczne sytuacje. W praktyce szkolnej studium przypadku wykorzystuje się do analizy wydarzeń o charakterze otwartym – uczniowie, znając opis wydarzenia, mają za zadanie przedstawić jego dalszy ciąg. Definiują problem, proponują jego rozwiązania i oceniają ich skutki, dokonują wyboru najlepszego ich zdaniem rozwiązania oraz uzasadniają swoją decyzję.

12. **Poker kryterialny** – należy do jednej z najpopularniejszych gier dydaktycznych, umożliwiających kształcenie umiejętności prezentacji i uzasadniania własnego stanowiska, brania pod uwagę poglądów innych ludzi, negocjowania, podejmowania decyzji i skutecznego porozumiewania się w zespole. Metodę tą możemy zastosować przy podsumowaniu zajęć lekcyjnych lub przy organizacji lekcji powtórzeniowych, ponieważ

umożliwia uczniom uporządkowanie i utrwalenie zdobytej wiedzy. Dzielimy klasę na grupy (do 5 osób) i rozdajemy plansze do gry oraz zestaw kart z hasłami dotyczącymi określonego zagadnienia (20-25 kart). Podczas rozgrywki uczniowie dyskutują i negocjują ze sobą tak, by uzgodnić, które z umieszczonych na kartach haseł można uznać za kryteria pierwszo, drugo lub trzeciorzędne i umieścić wszystkie karty w odpowiednich miejscach na planszy. W trakcie gry może nastąpić wymiana kart na poszczególnych polach lub usunięcie karty z gry. Warunkiem jest odpowiednie uargumentowanie decyzji i uzyskanie akceptacji całej grupy. Wygrywa ten uczeń, który jako pierwszy umieści wszystkie swoje karty na planszy. Zadaniem nauczyciela jest czuwanie nad poprawnością przebiegu gry oraz podsumowanie pracy wszystkich uczniów, np. poprzez omówienie na forum całej klasy wyboru kryteriów pierwszo, drugo i trzeciorzędnych przez liderów poszczególnych grup.

SCHEMAT POKERA KRYTERIALNEGO⁸

13. **Symulacja** – jest formą gry dydaktycznej, w której uczniowie, odgrywając określone, adekwatne do sytuacji rzeczywistej role, mają za zadanie zrozumieć proces, w którym uczestniczą. Podstawą przeprowadzenia symulacji jest stworzenie przez nauczyciela scenariusza, przedstawiającego uproszczoną wersję rzeczywistości historycznej. Scenariusz

⁸ M. Kubacka, K. Panimasz, *Historia I. Cz. 1. Od czasów najdawniejszych do średniowiecza. Poradnik dla nauczyciela*, Gdańsk 2002, s. 25.

powinien być na tyle szczegółowy, by ułatwić uczniom wchodzenie w rolę, określać czas, miejsce i okoliczności symulowanych wydarzeń, ramy odtwarzanej rzeczywistości oraz niezbędne realia (rekwizyty, stroje, itp.). Symulację kończymy podsumowaniem, w którym wspólnie z uczniami analizujemy i porządkujemy wiedzę, uzyskaną podczas odgrywania ról.

14. **Mapa mentalna** – jest metodą kształcąca umiejętność gromadzenia i zapisywania informacji. Jej istotą jest opracowywanie graficzne problemu przy pomocy haseł, pojęć, rysunków, symboli, schematów itp. Zadaniem uczniów jest uporządkowanie zdobytej wiedzy poprzez odkrycie związków i zależności między omawianymi wydarzeniami, zjawiskami czy procesami. Wszechstronność metody pozwala zastosować mapę mentalną jako element pracy w grupie, ostateczny zapis analizy problemu w trakcie lekcji oraz sposób podsumowania tematu, działu lub epoki.

15. **Portfolio** – to metoda umożliwiająca kształcenie umiejętności planowania, organizowania i oceniania własnego uczenia się, a także gromadzenia, porządkowania i prezentowania materiałów dotyczących określonego zagadnienia. Teczka tematyczna, którą „tworzy” uczeń, może mieć formę aktówki, albumu lub folderu komputerowego, zawierającego różnorodne zbiory: od tekstów pisanych, fragmentów źródeł, notatek po ilustracje, mapy, schematy, fotografie, drzewa genealogiczne, fragmenty filmów, nagrania muzyczne itp. Gromadzenie portfolio jest procesem długotrwałym. Może zostać ocenione tylko w oparciu o jasno sprecyzowane i znane uczniom przed przystąpieniem do pracy kryteria. Podstawą oceniania jest przede wszystkim wartość merytoryczna, umiejętność hierarchizacji i oryginalność w prezentacji zebranego materiału.

16. **Projekt** – należy do metod najbardziej wszechstronnie wykorzystujących aktywność i samodzielność uczniów oraz kształcących większość umiejętności ponadprzedmiotowych. Celem projektu jest realizacja przedsięwzięcia o charakterze interdyscyplinarnym w długim okresie czasu, która może przyjąć formę badawczą lub działania praktycznego. Zadaniem nauczyciela jest przygotowanie instrukcji, która powinna zawierać temat projektu, jego cele, opis zadania do wykonania, wykaz źródeł do wykorzystania, terminy konsultacji z nauczycielem, termin i sposób prezentacji oraz kryteria oceny.

PRZYKŁADOWY ARKUSZ OCENY PROJEKTU⁹

Autor projektu lub grupa:

Temat projektu:

Termin prezentacji

Etap realizacji projektu.	Umiejętności poddawane ocenie	Ocena
Formułowanie tematu.	• precyzyjne sformułowanie tematu • określenie celów projektu	
Zbieranie i opracowanie materiałów.	• selekcja informacji • krytyczna ocena informacji • przetwarzanie informacji	
Prezentacja.	• wykorzystanie czasu • sposób prezentacji (płynność i poprawność wypowiedzi) • wykorzystanie materiałów ilustrujących • umiejętność zainteresowania słuchaczy	
Praca w grupie.	• współpraca z innymi uczestnikami grupy • podejmowanie decyzji • rozwiązywanie konfliktów • samoocena postępów w pracy	

⁹ M. Rutkowska-Pasza, *Prawa człowieka w edukacji obywatelskiej*, Warszawa 1998, s. 37.

VI. Zasoby

Coraz większą rolę w praktyce szkolnej odgrywają technologie informacyjno-komunikacyjne, do których dostęp jest coraz powszechniejszy nie tylko poza szkołą, ale także z wykorzystaniem wyposażenia placówki edukacyjnej. Zasoby internetowe, portale i platformy edukacyjne odgrywają we współczesnej edukacji historycznej coraz istotniejszą rolę. Nauczyciel powinien chętnie sięgać po komputer jako narzędzie pracy, służące do przygotowywania baz danych, prezentacji multimedialnych, wykresów, tabel, schematów, rysunków, gier dydaktycznych itp. Powinien też dostrzec w dostępnych zasobach internetowych możliwość wzbogacenia warsztatu metodycznego i uatrakcyjnienia procesu edukacyjnego. Szczególnie wartościowe mogą okazać się tematyczne strony WWW oraz portale edukacyjne, dysponujące gotowymi materiałami dydaktycznym.

Przykłady tematycznych stron WWW.

Strona www	Zasoby/tematyka	Dostosowanie do wymagań podstawy programowej
www.filmotekaszkolna.edu.pl	- polskie filmy fabularne, dokumentalne i animowane, - zestawy lekcji z wykorzystaniem fragmentów filmów.	2. Język, komunikacja i media. Uczeń: - analizuje obieg informacji w społeczeństwie XX-wiecznym; charakteryzuje znaczenie nowych form w komunikacji społecznej, z uwzględnieniem radia, telewizji, filmu i Internetu; analizuje, w jaki sposób dostępne człowiekowi formy przekazu wpływają na treść przekazu; - analizuje przykłady manipulacji językowych w propagandzie politycznej i reklamie. 3. Kobieta i mężczyzna, rodzina. Uczeń:

		- analizuje zmiany modelu rodziny w XX wieku z uwzględnieniem przemian zaistniałych w życiu społeczeństwa polskiego. 6. Gospodarka. Uczeń: - charakteryzuje gospodarkę realnego socjalizmu i jej konsekwencje. 7. Rządzący i rządzeni. Uczeń: - analizuje, na wybranych przykładach, działalność opozycji politycznej w PRL-u. 9. Ojczysty Panteon i ojczyste spory. Uczeń: - charakteryzuje postawy społeczne wobec totalitarnej władzy, uwzględniając różnorodne formy oporu oraz koncepcji współpracy lub przystosowania.
www.audiovis.nac.gov.pl	- około 110 tysięcy fotografii i około 15 tysięcy nagrań	2. Język, komunikacja i media. Uczeń: - charakteryzuje nowe formy przekazu informacji w społeczeństwie XIX-wiecznym, ze szczególnym uwzględnieniem prasy i reklamy oraz fotografii, - analizuje obieg informacji w społeczeństwie XX-wiecznym; charakteryzuje znaczenie nowych form w komunikacji społecznej, z uwzględnieniem radia, telewizji, filmu i Internetu; analizuje, w jaki

		sposób dostępne człowiekowi formy przekazu wpływają na treść przekazu, - analizuje przykłady manipulacji językowych w propagandzie politycznej i reklamie. 5. Swojskość i obcość. Uczeń: - analizuje wielokulturowość społeczeństwa II Rzeczypospolitej. 9. Ojczysty Panteon i ojczyste spory. Uczeń: - charakteryzuje spory o kształt Polski w XX w., uwzględniając cezury 1918 r., 1944–1945, 1989 r., oraz prezentuje sylwetki czołowych uczestników tych wydarzeń.
www.sztetl.org.pl	- scenariusze lekcji poświęconych kulturze i historii Żydów polskich, - prezentacje multimedialne, - fotografie, - nagrania audio i video	5. Swojskość i obcość. Uczeń: - analizuje wielokulturowość społeczeństwa II Rzeczypospolitej.
1944.wp.pl/index2.php#	- zasoby Muzeum Powstania Warszawskiego	9. Ojczysty Panteon i ojczyste spory. Uczeń: - charakteryzuje spory o kształt Polski w XX w., uwzględniając cezury 1918 r., 1944–1945, 1989 r., oraz prezentuje sylwetki czołowych

		uczestników tych wydarzeń.
www.kronikarp.com	- nagrania Polskiej Kroniki Filmowej z lat 1945-1989	9. Ojczysty Panteon i ojczyste spory. Uczeń: - charakteryzuje spory o kształt Polski w XX w., uwzględniając cezury 1918 r., 1944–1945, 1989 r., oraz prezentuje sylwetki czołowych uczestników tych wydarzeń, - charakteryzuje postawy społeczne wobec totalitarnej władzy, uwzględniając różnorodne formy oporu oraz koncepcji współpracy lub przystosowania.

W planowaniu pracy dydaktycznej nauczycieli niezwykle przydatne mogą być portale internetowe o charakterze edukacyjnym, oferujące pełen zakres materiałów dydaktycznych do wykorzystania na lekcjach. Przykładem takiego portalu jest Scholaris (www.scholaris.pl), w którym można znaleźć propozycje ćwiczeń interaktywnych, e-lekcji, kart pracy ucznia, map, poradników dla nauczycieli prezentacji multimedialnych, scenariuszy zajęć, tablic i schematów, tekstów źródłowych, zdjęć i ilustracji. Bardzo interesującym pomysłem są e-wykłady z Harvardu, czyli wykłady on-line w j. angielskim wygłaszane przez amerykańskich profesorów.

Celem współczesnego nauczyciela musi być także zachęcanie uczniów do sięgnięcia po zasoby internetowe jako źródła wiedzy, którą można gromadzić, przetwarzać i skutecznie wykorzystywać. Można zaproponować uczniom wyszukiwanie odpowiednich stron o tematyce historycznej, przygotować zadania z wykorzystaniem technologii informacyjnej lub zaproponować wykonanie projektu metodą WebQuest. Jest to metoda zorientowana na wyszukiwanie, porządkowanie i selekcję informacji przy wykorzystaniu Internetu. Kształci u uczniów umiejętność krytycznego myślenia i rozwiązywania problemów w twórczy sposób,

ponieważ przestają być oni biernymi odbiorcami informacji w sieci i uczą się aktywnego oraz skutecznego przetwarzania wiedzy.

Konspekt projektu realizowanego metodą WebQuest zakłada:

- wprowadzenie – postawienie pytania otwartego, ważnego z punktu widzenia celów projektu, uzasadnienie istoty działań podejmowanych w projekcie;
- zadanie – sprecyzowanie oczekiwań wobec uczniów, opisanie wyniku końcowego działań;
- proces – sposób osiągnięcia celu, w tym podział uczniów na grupy i przypisanie określonych ról poszczególnym osobom; wskazanie konkretnych zadań zespołom i ich członkom;
- źródła – wskazanie linków do zasobów w sieci, które pomogą rozwiązać problem;
- ewaluacja – kryteria oceniania pracy indywidualnej i zespołowej;
- konkluzja – podsumowanie projektu i prezentacja jego efektów.

VII. Propozycje kryteriów oceny i metod sprawdzania osiągnięć ucznia

Integralną częścią procesu nauczania i uczenia się jest ocenianie. W przypadku przedmiotu *historia i społeczeństwo* mierzenie osiągnięć uczniów odbywać się będzie jedynie poprzez wewnętrzne formy sprawdzania, bez obowiązku potwierdzenia poziomu wiedzy i umiejętności egzaminem zewnętrznym. Ocenianie musi respektować zasady pomiaru dydaktycznego, takie jak: bezstronność, trafność, rzetelność i obiektywizm punktowania¹⁰, zaś narzędzia temu służące powinny być zróżnicowane. Należą do nich:

- sprawdzian wiadomości - test pisemny z zadaniami zamkniętymi (wielokrotnego wyboru, na dobieranie, typu prawda – fałsz) i otwartymi (krótkiej odpowiedzi, tekst z luką, rozprawka), zapowiedziany na tydzień przed jego przeprowadzeniem,
- kartkówka – krótki sprawdzian obejmujący treści z ostatnich trzech lekcji,
- odpowiedź ustna,
- aktywność na zajęciach,
- umiejętność pracy w grupie,
- prace domowe,
- prace długoterminowe – np. projekt, portfolio, uczestnictwo w konkursach,
- analiza materiałów źródłowych, w tym praca z mapą, źródłem statystycznym i ikonograficznym.

Częstotliwość pomiaru powinna być zależna od zespołu uczniowskiego i modyfikowana co semestr. Oceny wystawiamy systematycznie, zgodnie z wewnątrzszkolnym i przedmiotowym systemem oceniania, który omawiamy z uczniami na początku roku szkolnego. Zakładając, że w szkole obowiązuje sześciostopniowa skala ocen, każdej z nich należy przypisać określony zakres wymagań.

Ocena szkolna	Zakres wymagań
- celująca (6)	Uczeń: - całkowicie opanował wiedzę i umiejętności określone w programie nauczania,

¹⁰ B. Niemierko, *Kształcenie szkolne. Podręcznik skutecznej dydaktyki*, Warszawa 2007, s. 276-282.

	- wykazuje się pełną znajomością faktografii i terminologii, - trafnie sytuuje wydarzenia historyczne w czasie i przestrzeni, - prezentuje i uzasadnia własne stanowisko w sposób wskazujący na pełne rozumienie problemu, - samodzielnie selekcjonuje i interpretuje wydarzenia historyczne, - formułuje wnioski i dokonuje ocen świadczących o samodzielności w myśleniu, - zajmuje postawę krytyczną wobec odmiennych poglądów i ocen, - potrafi samodzielnie integrować wiedzę i umiejętności z różnych źródeł informacji i własnych doświadczeń, - jest aktywnym uczestnikiem zajęć lekcyjnych i pozalekcyjnych, - uczestniczy w konkursach przedmiotowych.
- bardzo dobra (5)	Uczeń: - wykazuje się wiedzą i umiejętnościami opisanymi w planie wynikowym jako wymagania podstawowe, rozszerzające i dopełniające, - posługuje się faktografią i terminologią historyczną, - potrafi analizować i interpretować wydarzenia, zjawiska i procesy historyczne, - podejmuje się samodzielnego oceniania i wnioskowania, - bez większych trudności lokalizuje wydarzenia w czasie i przestrzeni, - podejmuje działania w celu poszerzenia swojej wiedzy, - samodzielnie podejmuje się dodatkowych działań i sumiennie wywiązuje się ze stawianych przed nim zadań.
- dobra (4)	Uczeń: - wykazuje się znajomością podstawowych i rozszerzających wymagań programowych, - w zasadzie poprawnie stosuje pojęcia i terminy historyczne, - potrafi logicznie, ale nie w pełni samodzielnie, formułować oceny

	i wnioski, - interpretuje wydarzenia, zjawiska i procesy historyczne w sposób odtwórczy, - nie w pełni poprawnie umiejscawia wydarzenia w czasie i przestrzeni, - stara się być aktywnym na zajęciach, - podejmuje się stawianych przed nim zadań i poprawnie się z nich wywiązuje.
- dostateczna (3)	Uczeń: - wykazuje się znajomością podstawowych wiadomości i umiejętności nie wykraczających ponad podstawę programową, - posiadał ograniczoną umiejętność analizy przyczynowo-skutkowej, - podejmuje, choć nie w pełni poprawnie, próbę wnioskowania i oceny wydarzeń oraz zjawisk i procesów historycznych, - w ograniczonym zakresie i z błędami lokalizuje wydarzenia w czasie i przestrzeni.
- dopuszczająca (2)	Uczeń: - mimo wyraźnych braków w wiedzy potrafi przy pomocy nauczyciela odtworzyć wiadomości konieczne, istotne dla dalszego kształcenia, - wykazuje się niewielką znajomością faktografii, - w bardzo ograniczonym zakresie i z licznymi błędami lokalizuje fakty historyczne w czasie i przestrzeni, - z pomocą nauczyciela formułuje powierzchowne wnioski i oceny, - nie potrafi poprawnie stosować pojęć i terminologii historycznej.
- niedostateczna (1)	Uczeń: - nie opanował wymagań określonych na ocenę dopuszczającą, - wykazuje braki w podstawowym materiale rzeczowym i terminologii historycznej uniemożliwiające dalsze kształcenie,

	- nie potrafi umiejscowić wydarzeń w czasie i przestrzeni, - nie podejmuje prób wnioskowania i oceniania.
--	--

Można także doprecyzować kryteria oceniania prac pisemnych i odpowiedzi ustnych oraz wystawiania oceny semestralnej lub rocznej.

A. Kryteria oceniania prac pisemnych.

Uczeń, w zależności od ilości zdobytych punktów przeliczonych na %, może otrzymać ocenę:

- celującą - od 100 do 95%,
- bardzo dobrą - od 94 do 85%,
- dobrą - od 84 do 71%,
- dostateczną - od 70 do 51%,
- dopuszczającą - od 50 do 37%.

B. Kryteria oceniania odpowiedzi ustnych.

Ustną odpowiedź ucznia oceniamy według czterech kryteriów:

- poprawność merytoryczna - od 0 do 8 punktów,
- sposób argumentowania - od 0 do 5 punktów,
- stosowanie pojęć i terminologii historycznej - od 0 do 5 punktów,
- forma prezentacji - od 0 do 2 punktów.

Ilość otrzymanych punktów (max. 20) przeliczamy na % i oceniamy według kryteriów oceniania prac pisemnych.

C. Kryteria wystawiania oceny semestralnej.

Po to, by obiektywnie wystawić ocenę semestralną lub roczną, konieczne jest przypisanie każdemu z narzędzi oceniania wagi składowej oceny wyrażonej w %. Poniżej przedstawiono propozycję, którą nauczyciel może modyfikować w zależności od potrzeb.

Narzędzia oceniania	Waga składowa oceny semestralnej/rocznej
- sprawdzian wiadomości	60% oceny semestralnej/rocznej
- kartkówka	30% oceny semestralnej/rocznej
- odpowiedź ustna	30% oceny semestralnej/rocznej
- aktywność na zajęciach	10% oceny semestralnej/rocznej
- praca w grupie	10% oceny semestralnej/rocznej
- praca domowe	10% oceny semestralnej/rocznej
- praca długoterminowa	20% oceny semestralnej/rocznej
- analiza źródeł	40% oceny semestralnej/rocznej

Oprócz oceniania sumującego, które w praktyce szkolnej przekłada się na oceny wyrażone zazwyczaj w sześciostopniowej skali, coraz częściej stosuje się ocenianie kształtujące. Jego celem jest przede wszystkim monitorowanie rozwoju ucznia poprzez dostarczanie mu informacji o postępach w nauce i wskazanie kierunków dalszego rozwoju. Ocenianie kształtujące „uczy, jak się uczyć”¹¹. Dzieje się tak, ponieważ nauczyciel w procesie nauczania wskazuje uczniowi te obszary, które zostały w pełni opanowane oraz te, nad którymi musi jeszcze popracować. W swojej opinii uwzględnia oceny koleżeńskie i samoocenę ucznia. Wyjaśnia także, w jaki sposób należy uzupełnić braki i wskazuje dalszą drogę rozwoju.

¹¹ E. Chorąży, D. Konieczka-Śliwińska, S. Roszak, *Edukacja historyczna w szkole. Teoria i praktyka*, Warszawa 2008, s. 276-277.

OŚRODEK
ROZWOJU
EDUKACJI

Aleje Ujazdowskie 28
00-478 Warszawa
tel. 22 345 37 00
fax 22 345 37 70

www.ore.edu.pl

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

